

Justitieombudsmännens ämbetsberättelse

Sammanfattning

Utskottet föreslår att riksdagen lägger Justitieombudsmännens ämbetsberättelse för tiden den 1 juli 2016–30 juni 2017 till handlingarna.

I betänkandet finns ett särskilt yttrande (SD).

Behandlade förslag

Redogörelse 2017/18:JO1 Justitieombudsmännens ämbetsberättelse.

Innehållsförteckning

Utskottets förslag till riksdagsbeslut	3
Redogörelse för ärendet	4
Utskottets överväganden	5
Justitieombudsmännens ämbetsberättelse	5
Särskilt yttrande	22
Justitieombudsmännens ämbetsberättelse (SD)	22
<i>Bilaga 1</i>	
Förteckning över behandlade förslag	23
Redogörelsen	23
<i>Bilaga 2</i>	
Öppet sammanträde den 7 december 2017	24

Utskottets förslag till riksdagsbeslut

Justitieombudsmännens ämbetsberättelse

Riksdagen lägger redogörelse 2017/18:JO1 till handlingarna.

Stockholm den 25 januari 2018

På konstitutionsutskottets vägnar

Andreas Norlén

Följande ledamöter har deltagit i beslutet: Andreas Norlén (M), Hans Ekström (S), Annicka Engblom (M), Veronica Lindholm (S), Jonas Millard (SD), Marta Obminska (M), Per-Ingvar Johnsson (C), Agneta Börjesson (MP), Dag Klackenberg (M), Emanuel Öz (S), Fredrik Eriksson (SD), Tina Acketoft (L), Mia Sydow Mölleby (V), Tuve Skånberg (KD), Laila Naraghi (S), Petter Löberg (S) och Suzanne Svensson (S).

Redogörelse för ärendet

Riksdagens ombudsmän har i enlighet med 11 § lagen (1986:765) med instruktion för Riksdagens ombudsmän (fortsättningsvis benämnd instruktionen) överlämnat sin ämbetsberättelse (redog. 2017/18:JO1) för tiden den 1 juli 2016–30 juni 2017.

Justitieombudsmännen lämnade muntligen information om sin verksamhet dels den 7 december 2017 vid ett öppet sammanträde med utskottet, dels den 14 december 2017. En utskrift av de stenografiska uppteckningarna från det öppna sammanträdet finns i bilaga 2.

I samband med utskottets beredning av ämbetsberättelsen besökte utskottets kansli ombudsmannaexpeditionen och gick där igenom ämbetets äldsta ärenden som ännu inte är avgjorda. Utskottets kansli tog då del av diarier, protokoll och andra handlingar.

Inga följdmotioner har väckts med anledning av framställningen.

Utskottets överväganden

Justitieombudsmännens ämbetsberättelse

Utskottets förslag i korthet

Riksdagen lägger redogörelsen till handlingarna.

Jämför det särskilda yttrandet (SD).

Redogörelsen

Organisation och verksamhet

Ämbetsberättelsen, som omfattar verksamhetsåret 2016/17, inleds med en skrivelse till riksdagen med uppgifter om myndigheten Riksdagens ombudsmäns (JO) organisation och verksamhet. Av redogörelsen framgår bl.a. följande.

Chefsjustitieombudsmannen (chefsJO) Elisabet Fura entledigades på egen begäran från sitt uppdrag fr.o.m. den 1 augusti 2016. Till ny chefsjustitieombudsman valde riksdagen Elisabeth Rynning. Hon tillträdde sitt uppdrag den 5 september 2016.

Riksdagen omvalde den 17 maj 2017 Cecilia Renfors till justitieombudsman för tiden fr.o.m. den 1 september 2017 till dess nytt val har genomförts under fjärde året därefter.

Ställföreträdande ombudsmannen Hans Ragnemalm avled i början av verksamhetsåret, och justitieombudsmannen Stefan Holgersson begärde i slutet av verksamhetsåret att få bli entledigad från sitt uppdrag.

Det framgår också att under verksamhetsåret tjänstgjorde de ställföreträdande justitieombudsmännen Hans Ragnemalm, Cecilia Nordenfelt och Lilian Wiklund i viss omfattning med handläggning och avgörande av tillsyns-ärenden.

Av redogörelsen framgår vidare att instruktionen ändrades per den 1 januari 2017 till följd av att en ny lag om budget och ekonomiadministration för riksdagens myndigheter då trädde i kraft.

Det anges även att JO:s arbetsordning ändrades vid ett tillfälle under verksamhetsåret. Ändringen föranleddes av att Elisabeth Rynning hade tillträtt som chefsjustitieombudsman.

Vidare framgår att bilagan till arbetsordningen ändrades i samband med en omfördelning av sammansättningen av ansvarsområden för chefsjustitieombudsmannen Elisabeth Rynning (ansvarsområde 2) och justitieombudsmannen Stefan Holgersson (ansvarsområde 3). Det anges att omfördelningen behövdes för att ge mer utrymme åt chefsJO att ägna sig åt ämbetets administration och internationella verksamhet. Genom omfördelningen fick avdelningen för ansvarsområde 3 en större tilldelning av klagomålsärenden än

övriga avdelningar. För att möta den ökade arbetsbelastningen tillfördes mer personal till avdelningen för ansvarsområde 3.

Som särskilda händelser med koppling till verksamheten anges bl.a. följande.

Vid en internrevision som innebar granskning av JO:s Opcatverksamhet påvisades vissa förbättringsområden. Detta ledde bl.a. till revidering av vissa styrdokument.

För att förbättra förutsättningarna för kompetensutveckling och samarbete mellan avdelningarna utsåg chefsJO en medarbetare med särskilt ansvar för att föreslå och planera olika utbildningsinsatser. Myndighetsgemensamma seminarier har förekommit och planeras.

En förstudie till ett elektroniskt arkiv genomfördes, och en upphandling pågick under året.

Av de statistiska uppgifterna framgår i huvudsak följande.

Det nyregistrerades 8 748 ärenden under verksamhetsåret, vilket innebär en relativt kraftig ökning med 708 ärenden (8,8 procent) i förhållande till verksamhetsåret 2015/16. Av de nya ärendena var 8 532 ärenden klagomålsärenden. Det är denna ärendetyp som står för den stora ökningen. Det anges att den övervägande delen av ökningen gäller klagomål inom två tillsynsområden, nämligen socialförsäkrings- respektive utlänningsärenden.

Antalet nya inspektionsärenden eller andra initiativärenden minskade från 76 till 72 ärenden, och antalet lagstiftningsremisser minskade från 155 till 144.

Av ämbetsberättelsen framgår att ombudsmännen besvarade totalt 135 remisser under verksamhetsåret. Flertalet av remisserna kom från olika departement inom Regeringskansliet. Ett urval av remissyttrandena finns i bilaga 2 i ämbetsberättelsen.

Under verksamhetsåret avslutades 8 307 klagomålsärenden, vilket är 447 fler än föregående verksamhetsår.

Det anges att det avslutades färre initiativärenden och inspektionsärenden på tillsynsavdelningarna än föregående verksamhetsår, medan Opcatenheten genomförde några fler inspektioner än året innan.

Vidare anförs att trots att fler ärenden avgjordes än under tidigare verksamhetsår ökade balansen, på grund av den stora ärendetillströmningen, med drygt 200 ärenden och uppgick vid verksamhetsårets slut till 1 163 ärenden.

I redogörelsen konstateras att det är prövningen av klagomålsärenden som tar huvuddelen av JO:s handläggningsresurser i anspråk. Det anförs att för att kunna möta den stora ärendetillströmningen under senare år har JO utvecklat sina rutiner och arbetssätt. I de fall JO tar emot ett stort antal klagomål mot samma förhållanden hos en myndighet är det således vanligt att klagomålen inte utreds individuellt. I stället utreds de aktuella förhållandena på ett mer övergripande plan i ett initiativärende. Ärenden med individuella klagomål avslutas med hänvisning till initiativärendet. Det förekommer även att JO, i stället för att utreda en anmälan där det finns skäl att misstänka att en myndighet brustit i handläggningen, i sitt beslut endast erinrar om gällande

bestämmelser. Det anges att sådana beslut kan meddelas där det påstådda felet är vanligt förekommande och när JO anser att saken kan bero med en påminnelse om hur myndigheten ska agera i den situation som beskrivits i anmälan.

Slutligen anförs att JO, för att även fortsättningsvis kunna hålla handläggningstiderna och ärendebalansen på en rimlig nivå, för 2018 har begärt ytterligare medel för föredragandetjänster.

Beslut till departement och myndigheter

Av ämbetsberättelsen framgår att det under verksamhetsåret inte gjordes några framställningar till regeringen om översyn av lagreglering eller annan författningsreglering enligt 4 § instruktionen. Justitieombudsmännen överlämnade under verksamhetsåret nio beslut för kännedom till berörda departement eller myndigheter för att fästa deras uppmärksamhet på förhållanden som hade framkommit under ärendets utredning eller för kännedom. En förteckning över dessa beslut finns i bilaga 3 i ämbetsberättelsen.

Justitieombudsmännens övergripande redovisning av deras iakttagelser inom respektive ansvarsområde

JO Lars Lindström har tillsyn över ansvarsområde 1, som omfattar bl.a. domstolarna, Kronofogdemyndigheten, plan- och byggområdet och Skatteverket. Han inleder med att räkna upp de inspektioner som han har genomfört under verksamhetsåret och hänvisar till inspektionsprotokollen som finns tillgängliga på JO:s webbplats. Vidare anför han att han under verksamhetsåret har inlett en förundersökning om misstänkt tjänstefel.

Liksom i tidigare ämbetsberättelser uppmärksammar Lars Lindström vissa beslut som gäller felaktig handläggning av vårdnadsfall i tingsrätterna. I det ena beslutet kritiserades två domare för att de, i sin strävan att göra det som är bäst för barnet, vid handläggningen av flera vårdnadsfall hade åsidosatt den s.k. omedelbarhetsprincipen, dvs. att domen ska grundas på det som har förekommit vid huvudförhandlingen i målet. I det andra beslutet uttalades kritik mot en tingsrätt på grund av långsam handläggning av ett interimistiskt yrkande om överflyttande av vårdnaden om ett barn.

Lars Lindström redogör vidare för fyra beslut där lantmätare hos det statliga Lantmäteriet kritiserades för uttalanden respektive hantering i strid med kravet på saklighet och opartiskhet i 1 kap. 9 § regeringsformen. I tre av de fyra besluten har berörda lantmätare agerat i syfte att ge service i enlighet med myndigheternas serviceskyldighet i 4 § förvaltningslagen (1986:223).

Av redogörelsen framgår att Lars Lindström i två beslut under verksamhetsåret har kritiserat överförmyndare och överförmyndarnämnd för att det inte har gjorts någon självständig bedömning av ensamkommande barns ålder vid prövningen av om godmanskap för barnen i fråga skulle upphöra.

När det gäller Kronofogdemyndigheten konstaterar Lars Lindström att tillströmningen av klagomål mot myndigheten har ökat under senare år och att myndigheten förefaller ha vissa problem. Lars Lindström anför att merparten av klagomålen mot Kronofogdemyndigheten gäller samma sak som han utvecklade i förra ämbetsberättelsen, nämligen myndighetens hantering av influtna medel. Kronofogdemyndigheten gör enligt Lars Lindström ofta felaktiga utbetalningar av influtna medel och dröjer sedan alltför länge med att verkställa en korrekt utbetalning. I ämbetsberättelsen redovisas två beslut i vilka Kronofogdemyndigheten kritiseras för felaktig medelshantering. Vidare redovisas ett beslut i vilket Kronofogdemyndigheten får kritik för långsam handläggning av ett ärende om skuldsanering. I ett annat beslut kritiseras myndigheten för att ha genomfört en visning av en lägenhet inför en exekutiv försäljning när bostadsrättsinnehavaren satt i köket iklädd endast en blöja.

Lars Lindström redovisar slutligen ett urval av de lagstiftningsremisser som han har besvarat under verksamhetsåret.

ChefsJO Elisabeth Rynning har under verksamhetsåret haft tillsyn över ansvarsområde 2, som omfattar bl.a. kriminalvården, försvaret och sedan den 1 april 2017 hälso- och sjukvården. Fram till den 1 april 2017 omfattade tillsynen också socialförsäkringsområdet och ärenden om tillämpningen av lagen (1993:387) om stöd och service till vissa funktionshindrade, förkortad LSS. Hon konstaterar att socialförsäkringsärendena ökade påtagligt under verksamhetsåret och redan under dess tredje kvartal passerade det antal ärenden som inkommit under föregående verksamhetsår. Vidare anför Elisabeth Rynning inledningsvis bl.a. att en förundersökning har inletts om misstänkt dataintrång och brott mot offentlighets- och sekretesslagen.

Elisabeth Rynning anför att kriminalvården är den verksamhet som ger upphov till flest ärenden inom ansvarsområde 2. Hon noterar att både antalet anmälningar, andelen remitterade ärenden och andelen kritikbeslut har minskat jämfört med föregående verksamhetsår, men konstaterar att det är svårt att veta vad minskningen beror på. I sammanhanget nämner hon att inspektionerna vid Kriminalvårdens egen tillsynssektion har kommit igång under året.

Elisabeth Rynning lyfter fram två beslut på kriminalvårdens område som enligt henne understryker vikten av att grundläggande rättsstatliga principer tillämpas också i förhållande till personer som frihetsberövats på grund av brott. I det ena beslutet riktade chefsJO allvarlig kritik mot en anstalt för hur man hade tillämpat fängeslagens bestämmelser om placering av intagna i avskildhet och för brister i motiveringarna av dessa beslut. I det andra beslutet uttryckte chefsJO att hon var mycket kritisk till bristfälliga proportionalitetsbedömningar i en anstalts säkerhetsarrangemang i samband med intagnas transporter till och vistelser vid sjukvårdsinrättningar. Av ämbetsberättelsen framgår att Elisabeth Rynning avser att följa upp Kriminalvårdens arbete med bl.a. frågor om dokumentation av tvångsmedelsanvändning och individualisering av såväl riskbedömningar som säkerhetsarrangemang.

När det gäller socialförsäkringsområdet konstaterar Elisabeth Rynning att klagomålen liksom tidigare år gäller många olika frågor, men att det är uppenbart att långa handläggningstider har varit ett stort problem. Elisabeth Rynning redovisar ett beslut i vilket hon uttalade allvarlig kritik mot Försäkringskassan på grund av långa handläggningstider hos myndighetens omprövningsenheter. Hon anger att under verksamhetsåret avskrevs ett åttiotal andra ärenden om samma fråga med hänvisning till detta beslut. Enligt Elisabeth Rynning fördröjer en utdragen omprövningsprocess den enskildes rätt till domstolsprövning och är ett allvarligt rättssäkerhetsproblem.

I ämbetsberättelsen redovisas även ett beslut i vilket Försäkringskassan fick allvarlig kritik för att under utredningen av ett ärende om försäkringstillhörighet ha begärt in dels utredningsmaterial från en bank utan att ha haft stöd för det, dels uppgifter för tid som inte omfattades av utredningen.

När det gäller ärenden enligt LSS lyfter Elisabeth Rynning fram ett beslut i vilket hon kritiserade en kommunal nämnd som utan rättslig grund hade fattat beslut om att lägga ned utredningar om insatser enligt LSS i stället för att pröva en ansökan i sak. I beslutet gjorde chefsJO uttalanden om under vilka förhållanden en myndighet kan avstå från en sakprövning respektive när den har en skyldighet att ta ställning till en ansökan i sak.

Elisabeth Rynning konstaterar att den största andelen kritikbeslut hos JO finns inom ärendegruppen offentlighet och sekretess samt yttrande- och tryckfrihet. I denna ärendegrupp redovisar hon ett beslut som avsåg Sjöfartsverkets och Näringsdepartementets hantering av allmänna handlingar. I ärendet framkom att tjänstemän vid dessa myndigheter i vissa fall hade använt sina privata e-postadresser och underlåtit att diarieföra allmänna handlingar. ChefsJO riktade allvarlig kritik mot myndigheterna på grund av detta. Hon var också kritisk till att Sjöfartsverket hade uttalat att offentlighetsprincipen i ett visst läge skulle ha varit ”direkt kontraproduktiv”. Uttalanden som kan ge upphov till misstankar om att en myndighet avsiktligt har försökt att komma undan grundlagens krav på handlingsoffentlighet medför enligt chefsJO en betydande risk för allvarlig förtroendeskada. Sjöfartsverket fick även kritik för att ha lämnat ut handlingar utan att ha sekretessprövat dem.

JO Stefan Holgersson inleder med att notera att han under verksamhetsåret har haft tillsyn över ansvarsområde 3, som fram till den 1 april 2017 omfattade socialtjänsten, hälso- och sjukvården samt utbildningsväsendet. Från och med detta datum har socialförsäkringen, arbetsmarknadsområdet och LSS tillkommit, medan hälso- och sjukvården utgått från hans tillsynsområde. Stefan Holgersson konstaterar att antalet ärenden på de områden som han hade tillsyn över fram till april 2017 har ökat överlag under verksamhetsåret.

I gruppen ärenden som gäller socialtjänstlagen redovisar Stefan Holgersson dels ärenden som rör ensamkommande barn, dels ärenden som rör äldreomsorg.

Stefan Holgersson beslutade att i ett initiativärende undersöka hur frågor som rör ensamkommande barn hanteras av främst socialtjänsten. Inom ramen

för sin undersökning inspekterade han åtta socialförvaltningar och beaktade uppgifter som hade förts fram i anmälningar till JO. I sitt beslut konstaterade han att det har funnits allvarliga brister vid placeringen av ensamkommande barn och brister bl.a. vid utredningen av barnens behov och i uppföljningen av vården. Han gjorde även vissa uttalanden om omplaceringen av ensamkommande barn och frågor med anknytning till det ensamkommande barnets ålder.

När det gäller ärenden som rör äldreomsorg lyfter Stefan Holgersson fram ett beslut i vilket han kritiserade en stadsdelsnämnd för att den inte hade gjort en polisanmälan om misstanke om att anställda hos privata hemtjänstutövare hade begått brott mot en person som fick hemtjänstinsatsen genom nämndens försorg. Stefan Holgersson redovisar även ett annat beslut i samma ärendegrupp, i vilket han gjorde vissa uttalanden på grund av att en socialförvaltning med hänvisning till ordningsregler hade nekat en äldre kvinna på ett vårdboende att ringa videosamtal på sin surfplatta i boendets gemensamma utrymmen.

I ett avsnitt om lagen (1990:52) med särskilda bestämmelser om vård av unga, förkortad LVU, noterar Stefan Holgersson inledningsvis att platssituationen vid Statens institutionsstyrelses (SiS) särskilda ungdomshem och LVM-hem har varit ansträngd under en längre tid. Situationen är enligt honom fortfarande problematisk. Stefan Holgersson anför att SiS arbetar med frågan på flera plan för att komma till rätta med problemen. Han har även uppmärksammat Socialdepartementet på situationen.

I samma avsnitt hänvisar Stefan Holgersson även till två beslut i vilka han riktat kritik mot en stadsdelsnämnd för att den vid handläggningen av ärenden om ensamkommande barn har fattat beslut om omedelbart omhändertagande trots att det inte har funnits förutsättningar för detta. Vidare redogör han för ett beslut i vilket han uttalade allvarlig kritik mot en socialnämnd för att vården av en ung person fortsatte vid en låsbar enhet vid ett särskilt ungdomshem trots att det inte fanns förutsättningar för detta. Enligt Stefan Holgersson finns det skäl att överväga behovet av åtgärder för att förbättra socialförvaltningarnas kunskap om handläggningen av ärenden som rör tvångsvård.

På utbildningsområdet konstaterar Stefan Holgersson att det i ämbetsberättelsen finns två beslut i vilka skolan, i strid med kravet på saklighet och opartiskhet enligt 1 kap. 9 § regeringsformen, inte har uppträtt neutralt i vårdnadstvister. Han uttalade kritik i båda fallen. Ett annat ärende rörde en skollednings beslut att förbjuda användandet av den svenska flaggan i skolan. Stefan Holgersson fann att rektorernas beslut inte var motiverat av ordnings-skäl och att beslutet därmed innebar en otillåten inskränkning av elevernas yttrandefrihet. Rektorerna fick kritik. Vidare redovisar Stefan Holgersson ett beslut i vilket han riktade kritik mot rektorn på en skola för att hon, i strid med kravet på saklighet enligt 1 kap. 9 § regeringsformen, bl.a. hade vidarebefordrat mejlkorrespondens till en vårdnadshavares arbetsgivare.

När det gäller hälso- och sjukvårdsområdet lyfter Stefan Holgersson fram ett beslut i vilket han kritiserade dels ett landsting för utformningen av en

blankett för samtycke till utredningsåtgärder, dels en region för olämpligt formulerat informationsmaterial. Stefan Holgersson redogör också för ett beslut i vilket han riktade mycket allvarlig kritik mot en rättspsykiatrisk klinik för att den brustit i bevakningen av en tidsfrist enligt lagen (1991:1128) om psykiatrisk tvångsvård och för att en patient hållits avskild under åtta timmar utan lagstöd.

JO Cecilia Renfors redovisar sina iakttagelser inom ansvarsområde 4, som omfattar polis-, åklagar- och tullärenden, utlänningsärenden samt vissa frågor som rör Regeringskansliet och kommunal verksamhet. Fram till den 1 april 2017 hörde också arbetsmarknadsärenden till ansvarsområdet. Cecilia Renfors konstaterar inledningsvis att det under verksamhetsåret har skett en stor ökning av ärenden som rör Migrationsverket. Enligt henne är det framför allt klagomålen på långa handläggningstider som ligger bakom den stora ökningen, men det kommer också in många klagomål på verkets hantering av åldersbedömning av unga asylsökande.

När det gäller polis- och åklagarväsendena anför Cecilia Renfors att en av de viktigaste uppgifterna för JO på polisområdet är tillsynen över polisens användning av tvångsåtgärder mot enskilda. Enligt henne är klagomål som rör sådana frågor också mycket vanliga. Cecilia Renfors lyfter fram två beslut i vilka hon kritiserade Polismyndigheten för felaktiga ingripanden. I båda ärendena hade polisen omhändertagit personer för berusning utan att det fanns grund för det. I ett annat ärende klargjorde Cecilia Renfors under vilka förutsättningar berusad person får omhändertas när han eller hon anträffas i anslutning till sin bostad. I det ärendet kritiserades Polismyndigheten för ett omhändertagande i trapphuset.

Vidare anför Cecilia Renfors att en annan viktig fråga på polisområdet som föranleder en hel del anmälningar till JO är hur personer behandlas i polis-arrest. Enligt Cecilia Renfors visar de regelbundna inspektionerna vid polisens arrester att det finns brister i flera avseenden, vilket är mycket otillfredsställande. Hon anför att det bl.a. handlar om arrestvakternas kompetens, bristen på enhetliga, skriftliga rutiner och frågor som rör tillgången till hälso- och sjukvård för de som är intagna i arresterna. Cecilia Renfors redogör för två beslut som hon menar visar en oroväckande brist på förståelse för de svårigheter som är förenade med ett frihetsberövande och den utsatthet som ett frihetsberövande medför för den enskilde. I det ena ärendet fick en person som var omhändertagen för berusning inte besöka en toalett nattetid, utan hänvisades till att uträtta sina behov i ett hål i golvet. I det andra ärendet erbjöds en person som av säkerhetsskäl hade frångåtits sina kläder i en polisarrest inte någon filt eller liknande när han befann sig i cellen och när han förhördes, trots att han uppgav att han frös. Polismyndigheten fick kritik i båda fallen.

Cecilia Renfors redovisar även ett beslut som rör polisens våldsanvändning. I det aktuella ärendet konstaterade hon att det i princip aldrig är proportionerligt att använda en polishund på ett sätt som riskerar att skada den som ett ingripande riktas mot för att brottslighet där påföljden normalt är

dagsböter ska kunna utredas. Vidare framhöll hon i sitt beslut att en polis måste iaktta särskilt stor restriktivitet med att släppa en hund efter flera personer när endast en av dem kan vara gärningsman, eftersom risken för att en person som är oskyldig kommer till skada är överhängande. I ärendet fick en polisman kritik för att han hade använt våld på ett sätt som inte var försvarligt.

Frågor om hur integritetskänsliga uppgifter ska behandlas när ett förundersökningsprotokoll ska sammanställas var föremål för bedömning i två beslut som redovisas i ämbetsberättelsen. Cecilia Renfors anför att i båda fallen fanns det skäl för henne att på nytt framhålla att det avgörande för om en uppgift från brottsutredningen ska tas in i förundersökningsprotokollet är om den är av betydelse för utredningen. I ett av besluten kritiserade Cecilia Renfors en åklagare för att en uppgift som hade betydelse för utredningen inte hade tagits in i förundersökningsprotokollet.

På arbetsmarknadsområdet konstaterar Cecilia Renfors att det finns ett stort behov av utbildning och utveckling på det förvaltningsrättsliga området, men också att myndighetsledningen arbetar med dessa frågor och tar dem på stort allvar. Cecilia Renfors redogör för ett beslut i vilket Arbetsförmedlingen kritiserades för att vid upprepade tillfällen ha meddelat en arbetsökande att han riskerade sanktioner utan att det fanns grund för det. Vidare hänvisar hon till ett beslut i vilket hon bl.a. slog fast att Arbetsförmedlingen hade brutit i sin kommunicerings- och underrättelseskyldighet enligt förvaltningslagen när myndigheten fattade beslut om att stänga av en person från rätt till ersättning och att informationen till den enskilde varit bristfällig. I det ärendet noterade Cecilia Renfors med tillfredsställelse att myndigheten hade skrivit till Arbetsmarknadsdepartementet och föreslagit att det skulle införas en möjlighet att göra undantag från kravet att redovisa aktiviteter i en rapport.

När det gäller utlänningsrätten konstaterar Cecilia Renfors inledningsvis att de långa handläggningstiderna hos Migrationsverket fortfarande är ett allvarligt problem. Hon anför att det fortfarande kommer in ett stort antal anmälningar om detta och om brister i service och tillgänglighet. Migrationsverket fick i 2016 års budgetproposition en anslagsökning, och i det regleringsbrev regeringen beslutade om i december 2016 anges bl.a. att handläggningstiderna för ansökningar om asyl ska förkortas väsentligt och att tiderna för ansökningar på grund av anknytning, arbete och studier ska vara så korta som möjligt utifrån ärendenas beskaffenhet. Migrationsverket fick i uppdrag att ta fram handlingsplaner med konkreta åtgärder för att förkorta handläggningen i de sistnämnda ärendekategorierna. Cecilia Renfors uppger att hon följer utvecklingen kontinuerligt och att hon planerar ytterligare möten med verkets ledning.

Vidare anger Cecilia Renfors att en annan återkommande och aktuell fråga på detta område är Migrationsverkets hantering av åldersbedömning av unga asylsökande. Cecilia Renfors har granskat Migrationsverkets handläggning i detta avseende vid två inspektioner under verksamhetsåret. Hon uppger att hon kommer att fortsätta bevakningen av dessa frågor och av tillämpningen av de nya bestämmelserna om åldersbeslut.

Cecilia Renfors hänvisar också till ett beslut om en serie inspektioner av Polismyndighetens handläggning av verkställighetsärenden. Vid inspektionerna konstaterade hon brister vid samtliga gränspolissektioner i fråga om bl.a. användning av tvångsmedel, dokumentation, kontroll av verkställighetshinder och rutiner för arbetet. Av beslutet framgår att Polismyndigheten har påbörjat ett arbete med att ta fram enhetliga rutiner för gränspolisverksamheten, och att utbildningsinsatser kommer att genomföras under 2017.

Cecilia Renfors redogör även för ett ärende i vilket hon var mycket kritisk till Migrationsverkets handläggning som innebar att en person felaktigt togs i förvar inför verkställighet av ett beslut om utvisning trots att tidsfristen för frivillig avresa inte hade löpt ut. Det saknades därmed rättsliga förutsättningar för att vidta tvångsåtgärder mot personen i fråga.

I ett avsnitt med rubriken Saklighet och opartiskhet lyfter Cecilia Renfors fram två beslut om folkbibliotekens urval av litteratur i förhållande till bibliotekslagens och regeringsformens krav på objektivitet. Omständigheterna i de två besluten var likartade: två personer ville låna böcker med invandringskritiskt innehåll, och de två biblioteken nekade att köpa in eller fjärrlåna böckerna. I de aktuella besluten uttalade Cecilia Renfors i huvudsak att med undantag för brottsliga yttranden får ett folkbibliotek inte ta hänsyn till de värderingar och åsikter som förs fram i en bok när biblioteket tar ställning till om boken ska köpas in eller fjärrlånas. Hon uttalade kritik mot de ansvariga kultur- och fritidsnämnderna.

Opcatverksamhet och internationellt samarbete

I ämbetsberättelsen redovisas även JO:s Opcatverksamhet. Det anges att under verksamhetsåret fortsatte chefsJO Elisabeth Rynning arbetet med en genomgång av hur JO har fullgjort sitt uppdrag som nationellt besöksorgan enligt tilläggsprotokollet Opcat till FN:s tortyrkonvention. Vidare anförts bl.a. att den pågående översynen har fokus på hur Opcatverksamheten ska bedrivas framöver. Av redogörelsen framgår även att 26 inspektioner genomfördes under verksamhetsåret. Inspektionerna avsåg bl.a. häkten, psykiatriska kliniker, arrester och förvar.

Under 2017 är Opcatenhetens tematiska fokus den löpande tillsynen av frihetsberövade personer i syfte att skydda de frihetsberövades liv och hälsa. I redogörelsen anges att både antalet inspektioner och antalet inspektionsdagar har ökat sedan föregående verksamhetsår.

Redogörelsens allmänna del avslutas med en beskrivning av det internationella samarbetet. Ett av JO:s övergripande mål för verksamheten är att främja den internationella spridningen av idén om rättslig kontroll genom oberoende ombudsmannainstitutioner. I ämbetsberättelsen anges bl.a. att JO har tagit emot 13 besök i samband med vilka JO har informerat om sin verksamhet samt att justitieombudsmännen och tjänstemän hos JO aktivt har deltagit i utländska konferenser och seminarier.

Utskottets tidigare behandling

Utskottet har under flera år vid behandlingen av JO:s ämbetsberättelse uppmärksammat frågan om ordinarie tillsyn inom olika områden. För en utförlig redogörelse för utskottets tidigare behandling av dessa frågor hänvisas till betänkande 2014/15:KU11 (s. 10 f.). I betänkandena 2014/15:KU11 (s. 15) och 2015/16:KU7 (s. 17) konstaterade utskottet att flera av de uppmärksammade frågorna som rörde behovet av en utökad ordinarie tillsyn var föremål för överväganden. Utskottet uttalade att resultatet av dessa utredningar inte skulle föregripas och att riksdagen därför inte borde ta något initiativ till åtgärder. Utskottet har också framhållit att den ordinarie tillsynen är en förutsättning för att JO ska kunna utföra sin extraordinära tillsyn på ett tillfredsställande sätt (bet. 2016/17:KU11 s. 19).

Utskottet har tidigare övervägt frågan om långa häktningstider, ofta i kombination med restriktioner. I betänkande 2015/16:KU7 (s. 17) konstaterade utskottet med tillfredsställelse att en särskild utredare hade fått i uppdrag att lämna förslag som syftar till att minska användningen av häktning och restriktioner.

Utskottet har vid flera tillfällen uttalat att det är mycket värdefullt att ombudsmännen informerar om sina iakttagelser och påtalar de behov av författningsändringar eller andra åtgärder som har identifierats genom ombudsmännens tillsynsarbete (se t.ex. bet. 2014/15:KU11 s. 15 och 2016/17:KU11 s. 18). Utskottet har även anfört att utskottet ser särskilt allvarligt på brister i lagstiftning och rutiner som rör grundlagsskyddade fri- och rättigheter när det gäller den kroppsliga integriteten och rörelsefriheten (bet. 2016/17:KU11 s. 18).

Vidare har utskottet understrukit vikten av att myndigheter och kommuner fullgör sina skyldigheter enligt offentlighetsprincipen på ett korrekt sätt och i överensstämmelse med gällande regelverk (bet. 2016/17:KU11 s. 19).

I betänkande 2016/17:KU11 (s. 19) konstaterade utskottet med tillfredsställelse att en utredare hade fått i uppdrag att biträda Justitiedepartementet med att utreda och föreslå åtgärder i fråga om förekomsten hos myndigheterna av frekventa och omfattande ärenden om utlämnande av allmän handling.

I nämnda betänkande behandlade utskottet även en motion om en översyn av Riksdagens ombudsmän. Utskottet konstaterade att det kunde finnas skäl att utreda frågor som rör Riksdagens ombudsmän. Utskottet ansåg dock att den vid den tidpunkten förestående utredningen om Riksrevisionen, som utskottet hade tagit initiativ till, borde genomföras innan frågan om en översyn av Riksdagens ombudsmän prövades. Utskottet avstyrkte därför motionen. (Se bet. 2016/17:KU11 s. 20 f.)

Aktuella utredningar m.m.

Uttalanden i budgetpropositionen om Polismyndigheten, Kriminalvården, Kronofogdemyndigheten, Migrationsverket och Statens institutionsstyrelse

I budgetpropositionen för 2017 (prop. 2016/17:1 utg.omr. 4 avsnitt 2.6.4 s. 49) anför regeringen bl.a. följande:

Polisens och Kriminalvårdens långtgående befogenheter att ingripa i enskildas liv förutsätter en effektiv och kontinuerlig tillsyn av myndigheternas verksamhet, såväl intern som extern. Delar av den statliga tillsynen behandlas för närvarande av Tillitsdelegationen (dir. 2016:51) och i ett uppdrag till Statskontoret (Fi2015/00132/SFÖ). Regeringen kommer därutöver att i särskild ordning, i samband med en bred översyn, att analysera hur tillsynen inom rättsväsendet bäst kan bedrivas. Regeringen avsätter, i avvaktan på en samlad bedömning av tillsynens utformning, medel för att förstärka såväl den interna som den externa tillsynen. Vid Polismyndigheten, Säkerhetspolisen och Kriminalvården inrättas tillsynsorgan direkt under myndighetsledningen. Vidare ges Justitiekanslern (JK) möjlighet att utöka sin extraordinära tillsyn, vilket kommer att kunna innebära att tillsynen över bl.a. polisen och Kriminalvården ökar. Regeringen föreslår därför att JK tillförs medel för att myndigheten ska kunna öka sina personella resurser.

I budgetpropositionen för 2018 (prop. 2017/18:1 utg.omr. 4 avsnitt 2.4.6 s. 33) uppger regeringen att Kriminalvården under 2016 stärkte den interna styrningen och kontrollen, bl.a. genom att inrätta en tillsynssektion, vars uppdrag är att samlat granska verksamheten och ge myndighetsledningen underlag som visar på eventuella brister och utvecklingsområden.

När det gäller Polismyndigheten anför regeringen bl.a. följande (prop. 2017/18:1 utg.omr. 4 avsnitt 2.7.1 s. 49):

Migrationen har inneburit ökade krav på Polismyndigheten i form av bl.a. gränskontroller och verkställigheter av beslut om av- eller utvisning för dem som fått avslag på asylansökan. Även om regeringen redan har tillskjutit medel och vidtagit en rad åtgärder på migrationsområdet så kommer den gränspoliära delen av Polismyndighetens verksamhet även under kommande år att ställas inför resurskrävande utmaningar. Migrationsverket har i sin prognos över antalet ärenden som man kommer att överlämna till Polismyndigheten för verkställighet av beslut om av- eller utvisning gjort bedömningen att antalet kommer att öka väsentligt under det kommande året. Det är av största vikt att av- och utvisningsbeslut verkställs och fungerar human, effektivt och rättssäkert. Detta kräver ett proaktivt och kunskapsbaserat förhållningssätt som ställer höga krav på kompetens.

De tillskott som regeringen föreslår för 2018–2020 ger Polismyndigheten avsevärt bättre förutsättningar att hantera de svåra utmaningar som myndigheten står inför.

I ett avsnitt om åtgärder för att minska isoleringen av häktade (prop. 2017/18:1 utg.omr. 4 avsnitt 2.7.3 s. 52) anför regeringen bl.a. att Kriminalvården måste utveckla sitt arbete för att minska tiden i isolering och möjliggöra kvalitativa isoleringsbrytande åtgärder. Regeringen föreslår därför att Kriminalvården tillförs resurser som ska bidra till denna utveckling. Regeringen anger även att

den följer myndighetens resursbehov och kommer vid behov att återkomma i frågan.

När det gäller Kronofogdemyndigheten noterar regeringen bl.a. att myndigheten under en längre tid har haft svårt att hantera inbetalda medel i den takt de har kommit in (prop. 2017/18:1 utg.omr. 3 avsnitt 5.2.2 s. 36). Det innebär enligt regeringen att många har fått vänta länge på att få sina pengar men även att risken för fel ökar. Regeringen konstaterar att JO vid olika tillfällen har riktat kritik mot Kronofogdemyndighetens handläggning. Enligt regeringen har flera åtgärder vidtagits för att minska ärendebalanserna; bl.a. har styrningen förstärkts när det gäller uppföljning. Det anförs att det även har skett en generell resursförstärkning och att myndigheten dessutom planerar att rekrytera fler medarbetare med redovisningskompetens. Regeringen noterar även att antalet skuldsaneringsärenden har fortsatt att öka och att handläggningstiden för beslut om skuldsanering har varit lång (prop. 2017/18:1 utg.omr. 3 avsnitt 5.2.2 s. 37). Regeringens bedömning är att handläggningstiderna inom flera områden är för långa, särskilt när det gäller hanteringen av inbetalda medel och skuldsanering (prop. 2017/18:1 utg.omr. 3 avsnitt 5.2.3 s. 38). Regeringen anser att det är viktigt att Kronofogdemyndigheten fortsätter ansträngningarna för att förkorta handläggningstiderna, särskilt inom skuldsaneringen. Inom medelshanteringen anser regeringen att det är positivt att myndigheten har vidtagit åtgärder. Regeringen avser att fortsätta följa utvecklingen noga.

På migrationsområdet konstaterar regeringen att vistelsetider, handläggningstider och andra ledtider inom asylprocessen, med något undantag, har ökat successivt under flera år (prop. 2017/18:1 utg.omr. 8 avsnitt 2.3 s. 14). Regeringen anför vidare (prop. 2017/18:1 utg.omr. 8 avsnitt 2.6 s. 31) att målet för migrationspolitiken ställer krav på en effektiv och rättssäker handläggning av migrationsärenden. För att vistelsetiderna för asylsökande ska minska och för att handläggningstiderna för samtliga ärendeslag ska bli så korta som möjligt kommer det enligt regeringen att krävas ytterligare effektiviseringsåtgärder under 2018 och åren framöver. Regeringen anför att situationen för ensamkommande när det gäller långa handläggningstider ska förbättras.

Regeringen anser att det är angeläget att Migrationsverkets arbete med att skapa effektivare arbetssätt och klara framtida upp- och nedgångar inom ärendeflöden fortsätter att utvecklas och intensifieras. Det gäller enligt regeringen framför allt utveckling av stöd till verksamheten genom att ta fram enhetliga processer för handläggningen och genom att öka digitaliseringen. Regeringen anser att det är av största vikt att Migrationsverket fr.o.m. 2018 prioriterar det omfattande och genomgripande utvecklingsarbete som krävs för att myndighetens processer ska vara digitaliserade och automatiserade vid utgången av 2021.

Regeringen konstaterar att stora förändringar av lagstiftningen har genomförts på kort tid inom migrationsområdet, samtidigt som ett historiskt högt antal ärenden ska avgöras. Samtidigt är Migrationsverkets handläggare i

många fall relativt nyanställda. Sammantaget innebär det enligt regeringen utmaningar för rättstillämpningen. Regeringen anser att ett förutsägbart, rättssäkert och enhetligt beslutsfattande är centralt. Regeringen anser att det finns ett fortsatt behov av utveckling och ökade möjligheter till systematiserad uppföljning och analys av den rättsliga kvaliteten.

Enligt regeringen befinner sig Migrationsverket i ett läge där organisationen och verksamheten ska krympa och ställas om efter flera år av kraftig expansion, samtidigt som avarbetningen av äldre ärenden fortfarande kräver prövningsresurser. Först under hösten 2018 beräknas myndigheten vara nere i en s.k. arbetande balans för asylärenden, dvs. cirka tre till fyra månader i genomsnittlig handläggningstid (prop. 2017/18:1 utg.omr. 8 avsnitt 2.7 s. 34).

När det slutligen gäller Statens institutionsstyrelse (SiS) konstaterar regeringen att myndigheten behöver utöka antalet platser i sin verksamhet (prop. 2017/18:1 utg.omr. 9 avsnitt 6.7.6 s. 153). Regeringen anför att orsaken till detta är en större efterfrågan, som hänger samman med att gruppen som kan bli aktuell för vård inom SiS har blivit större. Inom ungdomsvården förklaras ökningen av att antalet ensamkommande barn och ungdomar har ökat och av större barnkullar i de åldersgrupper som kan behöva komma i kontakt med ungdomsvården vid myndigheten. Av denna anledning beräknade regeringen i budgetpropositionen för 2017 att anslaget för 2018 behövde ökas. Regeringen föreslår även att SiS anslag ökas under åren 2019–2021 för att myndigheten ska klara sitt uppdrag.

Klagomålssystem i hälso- och sjukvården

I mars 2017 överlämnade regeringen proposition 2016/17:122 Ett mer ändamålsenligt klagomålssystem i hälso- och sjukvården till riksdagen. I propositionen föreslår regeringen ett mer ändamålsenligt system för hantering av klagomål mot hälso- och sjukvården och dess personal. Förslagen innebär ett förtydligande av att det, i första hand, ska vara vårdgivarna som tar emot och besvarar klagomål från patienter och deras närstående. Vårdgivarna ska förklara vad som har inträffat och vid behov vidta åtgärder för att händelsen inte ska upprepas.

Vidare föreslår regeringen i propositionen att en ny lag ska reglera patientnämndernas verksamhet. I den nya lagen förtydligas att nämndernas huvuduppgift är att hjälpa och stödja patienter med att få sina klagomål besvarade av vårdgivarna. Patientnämnderna ska tillsammans med vårdgivarna utgöra första linjen i det föreslagna klagomålssystemet. Patientnämnderna ska också bidra till kvalitetsutveckling och hög patientsäkerhet och till att verksamheterna i hälso- och sjukvården anpassas efter patienternas behov och förutsättningar. Av lagen framgår också att landstingen och kommunerna ska organisera patientnämnderna så att de kan utföra sina arbetsuppgifter självständigt.

Eftersom vårdgivarnas ansvar för klagomålshanteringen förtydligas förändras även ansvaret för Inspektionen för vård och omsorg (IVO). I propositionen föreslås därför en begränsning av IVO:s utredningsskyldighet i klagomålsärenden. Inspektionen ska endast vara skyldig att utreda ärenden där patienten i samband med hälso- och sjukvård har fått en sjukdom eller skada som är bestående och inte ringa, eller har lett till ett väsentligt ökat vårdbehov eller till att patienten har avlidit. Klagomål från patienter som är föremål för vissa former av tvångsvård ska alltid utredas såvida det inte är uppenbart att klagomålet är obefogat eller att klagomålet saknar direkt betydelse för patientsäkerheten och det saknas skäl för åtalsanmälan eller om klagomålet rör beslut som kan överklagas i domstol. Utredningsskyldigheten omfattar även händelser i vården som påverkat eller hotat patientens självbestämmande, integritet eller rättsliga ställning. Dessutom får IVO avstå från att utreda klagomål om händelsen ligger mer än två år tillbaka i tiden.

I propositionen anges att en viktig utgångspunkt för regeringens förslag är att skapa ett mer ändamålsenligt klagomålssystem som bidrar till att utveckla vårdgivarnas systematiska patientsäkerhetsarbete. Syftet med förslagen är enligt regeringen att effektivisera klagomålshanteringen så att patienter snabbare kan få sina klagomål besvarade och så att åtgärder kan vidtas i ett tidigt skede för att förebygga vårdskador. Regeringen anför att förslagen också ska bidra till att IVO kan utveckla den egeninitierade tillsynen så att tillsynsinsatser genomförs där behoven av tillsyn är som störst. Enligt regeringen gynnar det i högre grad patienter som inte själva har förmågan att anmäla klagomål mot hälso- och sjukvården.

Riksdagen behandlade regeringens förslag i betänkande 2016/17:SoU16 och skrivelse 2016/17:259. Riksdagen antog regeringens förslag enligt propositionen. Lagförslagen trädde i kraft den 1 januari 2018.

Häktning och restriktioner

Häktes- och restriktionsutredningen lämnade i augusti 2016 betänkandet Färre i häkte och minskad isolering (SOU 2016:52). Betänkandet innehåller förslag som syftar till att minska användningen av häktning och restriktioner. Utredningen föreslår bl.a. att man ska inrätta två nya alternativ till häktning: hemarrest och områdesarrest. Vidare föreslår utredningen att häktningstiderna begränsas genom tidsfrister. En misstänkt ska kunna vara häktad högst sex månader före det att åtal väcks. Undantag kan göras om det finns synnerliga skäl. Om den häktade är under 18 år ska tidsfristen i stället vara tre månader, och undantag ska tillåtas endast om det är absolut nödvändigt. Ytterligare ett förslag innebär att domstolarnas restriktionsprövning ska bli mer omfattande. Betänkandet bereds inom Regeringskansliet.

Frekventa och omfattande ärenden om utlämnande av allmän handling

I betänkande 2014/15:KU11 föreslog konstitutionsutskottet att riksdagen skulle göra ett tillkännagivande till regeringen om att låta utreda frågan om möjliga åtgärder för att, med bibehållen respekt för offentlighetsprincipen, möta de utmaningar som kan uppstå vid mycket frekventa och omfattande framställningar om att få ta del av allmänna handlingar. Riksdagen följde utskottets förslag (rskr. 2014/15:127).

I april 2016 beslutade justitie- och migrationsministern att ge en utredare i uppdrag att biträda Justitiedepartementet med att utreda och föreslå åtgärder i fråga om förekomsten av frekventa och omfattande ärenden om utlämnande av allmän handling hos myndigheterna (Ju2016/03164/LP). Utredaren redovisade sitt uppdrag i juni 2017.

I promemorian *Frekventa och omfattande ärenden om utlämnande av allmän handling* (Ds 2017:37) behandlas således frågor som rör hanteringen av sådana ärenden. Syftet har varit att utreda om det finns behov av att vidta åtgärder för att möta de utmaningar som myndigheter kan ställas inför vid hanteringen av ärendena. I promemorian anges att den enkätundersökning som har gjorts inom ramen för uppdraget visar att ärendena sällan ger upphov till stora problem för myndigheterna. Dessutom finns det enligt utredningen redan i dag ett flertal åtgärder som myndigheterna kan vidta för att effektivt hantera de aktuella situationerna. Exempel på sådana åtgärder redovisas i ett särskilt avsnitt i promemorian. Mot denna bakgrund föreslås inte några ändringar i den grundläggande rätten att ta del av allmänna handlingar.

I promemorian anges att det förekommer att föreskrivna avgifter för kopior av allmänna handlingar inte betalas. För att säkerställa att så sker föreslås att myndigheter, om det finns särskilda skäl i det enskilda fallet, ska kunna kräva att en sökande betalar hela eller en del av den föreskrivna avgiften i förskott. Ett sådant särskilt skäl anges kunna vara att den enskilde frekvent har begärt tillgång till kopior av allmänna handlingar men tidigare inte betalat den föreskrivna avgiften.

Det föreslås också att beslut om avgift för kopior av allmänna handlingar som lämnas ut i elektronisk form ska kunna överklagas till Skatteverket. Enligt utredningen kommer därmed reglerna för överklagande i dessa situationer att överensstämma med vad som gäller för överklagande av beslut om avgifter för papperskopior.

Författningsändringarna föreslås träda i kraft den 1 mars 2018.

Promemorian har remissbehandlats och bereds för närvarande inom Regeringskansliet.

Tvångsmedel vid verkställighet av avvísings- eller utvisningsbeslut

I juni 2016 överlämnade JO Cecilia Renfors tre tillsynsbeslut om gränspolisens användning av tvång till Justitiedepartementet. I besluten konstaterade hon att det fanns oklarheter om vilka tvångsåtgärder polisen har

rätt att vidta för att verkställa ett avvisnings- eller utvisningsbeslut, särskilt när den som åtgärden avser inte är tagen i förvar. Cecilia Renfors konstaterade att lagstiftningen borde förtydligas så att förutsättningarna för att använda tvångsmedel klart framgår. (Se JO 2016/17 s. 619, dnr 836-2015, JO 2016/17 s. 626, dnr 2488-2014, och JO 2016/17 s. 633, dnr 1548-2015.)

I maj 2017 överlämnade regeringen proposition 2016/17:191 Tydligare befogenheter för polisen när beslut om avvisning eller utvisning verkställs till riksdagen. I propositionen lämnas förslag på förtydligande i lag av Polismyndighetens och Säkerhetspolisens möjligheter att använda tvångsåtgärder vid verkställighet av beslut om avvisning eller utvisning.

Det föreslås även att Polismyndigheten alltid ska vara verkställande myndighet vid ny verkställighet av ett avvisnings- eller utvisningsbeslut och handläggande myndighet när det gäller förvar i dessa situationer, samt att myndigheten ska kunna återlämna ett ärende om verkställighet till Migrationsverket om det visar sig att det finns förutsättningar för ett frivilligt återvändande.

Vidare föreslås att samma förutsättningar ska gälla för att ta ett barn i förvar för att genomföra en avvisning som kan verkställas omedelbart, oavsett om det är Polismyndigheten eller Migrationsverket som har fattat beslutet om avvisning.

Slutligen föreslås en regel som säger att en placering av transporttekniska skäl – en placering i en kriminalvårdsanstalt, ett häkte eller en polisarrest för att en transport ska kunna genomföras – ska vara så kort som möjligt. Den får aldrig pågå längre tid än tre dygn, och precis som tidigare gäller att barn inte får vara föremål för en sådan placering.

Riksdagen behandlade regeringens förslag i betänkande 2017/18:SfU5 och skrivelse 2017/18:7. Riksdagen antog regeringens förslag enligt propositionen. Lagförslagen trädde i kraft den 1 november 2017.

Utskottets ställningstagande

Utskottet konstaterar att ombudsmännen även i denna ämbetsberättelse redovisar iakttagelser om allvarliga brister och problem med långa handläggningstider och vad gäller vissa myndigheters regeltillämpning och ärendehantering.

Att myndigheter brister i rättstillämpningen eller har otillräckliga resurser, felaktig organisation eller bristfällig kompetens är naturligtvis otillfredsställande. Ombudsmännens iakttagelser och de behov av förändringar och nödvändiga åtgärder som de identifierar ska tillmätas stor vikt. Utskottet förutsätter att regeringen och myndigheterna vidtar de åtgärder som krävs för att komma till rätta med de fel och brister som konstateras.

Utskottet instämmer i chefsJO:s påpekande om vikten av att grundläggande rättsstatliga principer ska tillämpas också i förhållande till personer som frihetsberövats på grund av brott. Utskottet finner även anledning att på nytt påminna om att det är en central fråga i en rättsstat att ingen sitter

frihetsberövad utan laglig grund. Principerna om legalitet, proportionalitet, ändamål och behov ska naturligtvis iakttas vid alla former av tvångsåtgärder som myndigheter vidtar mot enskilda.

Av ämbetsberättelsen framgår att tillämpningen av bestämmelserna om utlämnande av allmänna handlingar fortfarande vållar bekymmer på många håll. I likhet med vad utskottet tidigare har anfört är det ett grundläggande krav att myndigheter och kommuner fullgör sina skyldigheter enligt offentlighetsprincipen på ett korrekt sätt och i överensstämmelse med gällande regelverk.

Utskottet vill på nytt betona vikten av en fungerande ordinarie tillsynsverksamhet. En väl fungerande ordinarie tillsyn ger bättre förutsättningar för JO att utföra sin extraordinära tillsyn.

Ämbetsberättelsen innehåller även ett antal fall där ombudsmännen har funnit allvarliga brister hänförliga till myndigheternas bemötande av enskilda, bl.a. vid frihetsberövanden och när myndigheter vidtar andra tvångsåtgärder mot enskilda.

Mot bakgrund av det som har framkommit finner utskottet anledning att framhålla respekten för individens värdighet i den offentliga verksamheten. Myndigheternas respekt för medborgarnas rättigheter och integritet är en självklarhet i en rättsstat. Utskottet understryker därför vikten av att myndigheterna kontinuerligt arbetar med frågor om bemötande och grundläggande rättsliga principer som bl.a. definierar den statliga värdegrunden.

Riksdagen har uttalat att klagomålsprövning från enskilda ska ha prioritet i förhållande till andra arbetsuppgifter eftersom den är mest ägnad att uppfylla syftet med JO:s verksamhet i stort (se bet. 2015/16:KU7 s. 17 med där gjorda hänvisningar). Denna uppfattning gäller fortfarande. Utskottet vill samtidigt framhålla värdet av inspektionsverksamheten, och utskottet ser positivt på ambitionen att utveckla denna.

I ämbetsberättelsen redogör ombudsmännen också för ett antal åtgärder som de har vidtagit för att ytterligare utveckla sin verksamhet. Det framgår även att det för närvarande pågår en intern översyn av JO:s Opcatverksamhet.

Som utskottet tidigare uttalat kan det finnas skäl att göra en bredare översyn av JO-ämbetet, inte minst mot bakgrund av att den senaste större översynen av JO-ämbetet genomfördes för mer än 30 år sedan av 1983 års JO-utredning (SOU 1985:26). Med tiden har verksamheten hos JO och dess förutsättningar förändrats på flera områden, bl.a. när det gäller organisation, ärendetillströmning och arbetssätt. Utskottet kan framöver komma att ta initiativ till en sådan utredning.

Med detta föreslår utskottet att riksdagen lägger ämbetsberättelsen till handlingarna.

Särskilt yttrande

Justitieombudsmännens ämbetsberättelse (SD)

Jonas Millard (SD) och Fredrik Eriksson (SD) anför:

Sverigedemokraterna har ingen annan uppfattning än utskottets såframt den avser vikten av att svenska förvaltningsrättsliga och rättsstatliga principer följs. Vi vill erinra om vad vi anförts tidigare, nämligen vikten av att den aviserade översynen av JO-ämbetet verkligen kommer till stånd, i synnerhet då den förra ägde rum för över trettio år sedan. Sverigedemokraterna anförde redan förra året att en sådan översyn borde äga rum i en parlamentariskt sammansatt kommitté. En viktig fråga för en sådan kommitté är, förutom att genomföra en allmän översyn, att se hur riksdagens roll som huvudman för JO fungerar och kan utvecklas. Slutligen välkomnar vi att utskottet uppmärksammar JO:s egen inspektionsverksamhet men vi hade önskat en ambitionshöjning från Riksdagens sida för att förmå JO att öka antalet inspektioner. Sverigedemokraterna anslog till exempel medel för sådana inspektioner i sin budget för 2018. Då vi alltså redan har motionerat om dessa angelägenheter vid ett flertal tillfällen ger vi i nu aktuellt ärende istället återigen uttryck för vår politik i detta särskilda yttrande.

BILAGA 1

Förteckning över behandlade förslag

Redogörelsen

Redogörelse 2017/18:JO1 Justitieombudsmännens ämbetsberättelse.

BILAGA 2

Öppet sammanträde den 7 december 2017

Ordföranden: Klockan är 9. Jag vill hälsa er alla välkomna till dagens öppna sammanträde i riksdagens konstitutionsutskott. I dag ska vi bland annat diskutera utifrån justitieombudsmännens ämbetsberättelse. Vi hälsar särskilt chefsJO Elisabeth Rynning, JO Lars Lindström, JO Cecilia Renfors och kanslichef Agneta Lundgren välkomna till konstitutionsutskottet. Vi har ju sedan några år tillbaka en tradition att riksdagens ombudsmän kommer till konstitutionsutskottet och vid ett öppet möte redovisar sina iakttagelser och slutsatser under det år som har varit. Detta uppskattar vi. Vi kommer i dag att få en redogörelse från er och sedan en möjlighet för ledamöter att ställa frågor.

Utgångspunkten för justitieombudsmännens arbete är ju att säkerställa den enskildes intresse av att få en lagenlig och i övrigt korrekt behandling av våra myndigheter, enkelt uttryckt. Detta är viktigt också för oss i konstitutionsutskottet, och då är det viktigt att återkommande följa upp och diskutera de iakttagelser som görs, så att man kan rätta till det som eventuellt skulle ha gått fel. Ämbetsberättelsen är en ganska tjock bok, så man förstår att det finns ett och annat att göra framöver.

Med detta vill jag överlämna ordet till chefsjustitieombudsmannen Elisabeth Rynning.

Elisabeth Rynning, JO: Jag vill börja med att tacka för att vi får komma hit och tala om JO:s verksamhet. Som ordföranden har sagt är den fokuserad på att främja rättssäkerheten och att medborgarnas grundläggande fri- och rättigheter inte kränks i den offentliga verksamheten.

Jag kommer inledningsvis att säga något om verksamheten som helhet, för att sedan beröra en del frågor som hör till mitt eget tillsynsområde och slutligen nämna Opcatenhetens arbete med JO:s särskilda uppdrag att besöka institutioner där människor sitter frihetsberövade, i syfte att förebygga omänsklig och förnedrande behandling.

Jag tillträdde som chefsJO den 5 september förra året och har alltså varit med under större delen av verksamhetsåret 2016–2017. Förutom de ombudsmän som är här i dag har under den tiden också Stefan Holgersson tjänstgjort som JO. Han tillträdde den 1 april förra året, men under försommaren i år stod det klart att han hade erbjudits anställning som lagman i Förvaltningsrätten i Stockholm och skulle lämna uppdraget som JO, och det gjorde han också den 15 september i år. Vi väntar alltså på att riksdagen ska utse en ny ombudsman som efterträdare för Stefan.

Under det verksamhetsår som vi nu redovisar har JO:s arbetsordning ändrats, bland annat med avseende på ombudsmännens ansvarsområden. Den 1 april i år flyttades vissa ärenden, bland annat när det gäller lagen om stöd och service till vissa funktionshindrade och socialförsäkringarna, från mitt ansvarsområde, område 2, till Stefan Holgerssons ansvarsområde. Jag fick i stället ärenden om hälso- och sjukvård och annan medicinsk verksamhet. Till

Stefan Holgerssons ansvarsområde fördes också arbetslöshetsförsäkringen, som tidigare hade hört till Cecilia Renfors ansvarsområde. Det fanns flera skäl för denna omfördelning, men ett av dem var att ge chefsJO lite mer utrymme för det administrativa ledningsarbetet och för den internationella verksamheten.

När det gäller andra styrdokument inleddes under det här verksamhetsåret en översyn av JO:s interna riktlinjer på flera områden. Det gäller bland annat representation, tjänsteresor, jäv och arbetsmiljöfrågor. Denna översyn har slutförts under hösten 2017. Vi gjorde också en översyn av styrningen och uppföljningen av Opcatverksamheten.

Om man ser till den interna verksamheten vill jag nämna att vi har arbetat en hel del med att utveckla samarbetet och erfarenhetsutbytet mellan de fyra tillsynsavdelningarna, bland annat genom en satsning på internutbildning med gemensamma seminarier av olika slag. De fyra ombudsmännen är ju oberoende och självständiga i förhållande till varandra i sin tillsynsverksamhet, men det får naturligtvis inte innebära att vi inte tillvaratar de möjligheter till kollegiala diskussioner och erfarenhetsutbyte som kan få stor betydelse för myndigheten i stort.

Vi har också arbetat med att utveckla samordning och informationsutbyte mellan Opcatenheten och den traditionella inspektionsverksamheten för att få ut det mesta möjliga av de två kompletterande verksamheterna.

Vi har också gjort en del förändringar och kompletteringar när det gäller statistik-koder för JO:s beslut, så att vi ska få bättre överblick och bättre underlag för att redovisa tydligare våra olika typer av beslut och vad de innebär. De förändringarna har inte fått genomslag i den här ämbetsberättelsen, utan det kommer först till nästa år.

Låt mig då gå över till tillsynsarbetet. Som ni vet har klagomålen till JO fortsatt att öka också under det senaste verksamhetsåret, med drygt 9 procent jämfört med året innan. Det totala antalet nya ärenden hos JO uppgick under det gångna verksamhetsåret till 8 748. Det är nytt rekord i JO:s historia. De största ökningarna gällde områdena socialförsäkring och migration men också socialtjänstärenden rörande barn.

Vi avgjorde också ungefär 450 fler ärenden än förra verksamhetsåret, men trots detta och trots effektiviseringar har våra balanser ökat något. Jag har ju tidigare berättat att klagomålen till JO har ökat stadigt under ett antal år. I ett tioårsperspektiv är det så mycket som en 50-procentig ökning. För att kunna hantera den stora mängden klagomål måste vi nu utöka personalen något, och det är glädjande att JO inför 2018 har beviljats anslag för det.

För närvarande tvingas jag dock konstatera att både andelen och det faktiska antalet fullt utredda ärenden och kritikbeslut har sjunkit lite grann det senaste verksamhetsområdet. Vi har alltså inte förmått utreda riktigt lika många ärenden som tidigare. Samtidigt får man komma ihåg att en del avskrivningar görs med hänvisning till att samma fråga har utretts och föranlett kritik i ett annat ärende. Avskrivning av ett ärende är alltså inte alltid ett klartecken om att inget fel har begåtts.

Handläggningen av klagomålsärendena är alltså kärnan i JO:s verksamhet. Det är detta som vi fokuserar på. Under verksamhetsåret genomförde vi också ungefär 50 inspektioner, hälften vid tillsynsavdelningarna och hälften inom ramen för Opcatenhetens verksamhet.

KU har återkommande betonat att hanteringen av klagomålsärendena ska prioriteras. Det är detta som ska vara huvudsaken. Jag vill dock gärna påminna om det viktiga sambandet mellan dessa båda delar av verksamheten. När vi är ute och inspekterar får medarbetarna tillfälle att lära sig mer och förstå hur olika verksamhetsområden och myndigheter fungerar rent praktiskt. Det är till stor nytta när vi sedan handlägger klagomålsärenden.

Inspektionerna ger också möjlighet till dialog med myndigheterna, och vi kan få tillfälle att påminna om JO:s existens och funktion. Vi kan också skaffa oss bättre överblick över förhållandena vid en myndighet och därmed också ett bredare beslutsunderlag än ett enskilda klagomålsärende kan ge.

Inte minst viktigt, med tanke på JO:s uppdrag, är ju att JO vid inspektionerna kan få information på områden där enskilda människor har begränsade möjligheter att själva upptäcka brister eller komma med klagomål. Det är till exempel verksamheter som berör de mest utsatta grupperna i samhället. Det kan också handla om personer som är föremål för hemliga tvångsmedel och inte själva ens vet om det och därför inte heller kan klaga på det.

Sammanfattningsvis är inspektioner och andra initiativ som JO har möjlighet till ett oundgängligt komplement till klagomålshanteringen. Vi försöker ständigt att hitta en bra balans mellan dessa båda delar av verksamheten.

Som ni ser i bilagorna till ämbetsberättelsen har JO också i övrigt en ganska omfattande utåtriktad verksamhet både i Sverige och utanför Sverige. Det har vi för att sprida information om svenska JO:s verksamhet och för att själva få inspiration till utveckling och lära av erfarenheter från andra länder, där man kanske har en yngre ombudsmannainstitution med andra idéer och arbetssätt. Detta är viktigt för oss.

Innan jag går in på mitt eget tillsynsområde vill jag säga att eftersom vi inte har någon efterträdare för Stefan Holgersson har vi i dag inte heller någon ombudsman som svarar för presentationen av hans ansvarsområde. Jag får hänvisa till Stefans redogörelse i ämbetsberättelsen. Jag vill dock särskilt nämna hans initiativ om socialtjänstens hantering av det stora antalet ensamkommande flyktingbarn som anlände till Sverige under hösten 2015. I detta projekt visade utredningen att många socialförvaltningar genom ett stort engagemang och betydande arbetsinsatser tidigt lyckades lösa de akuta problemen. Det fanns dock allvarliga brister vid placeringen av de ensamkommande barnen och, kanske än mer bekymmersamt, vissa kommuner hade så sent som hösten 2016 ännu inte fått riktig kontroll över sina ärenden när det gällde utredningen av barnens behov och uppföljningen av vården. Här hade socialtjänsten svårt att fullgöra sitt uppdrag på ett bra sätt.

Med detta går jag över till mitt eget tillsynsområde, ansvarsområde 2, som numera omfattar Försvarsmakten, Kriminalvården och hälso- och sjukvården med näraliggande myndigheter. Fram till den 1 april hade jag alltså, i stället för hälso- och sjukvården, hand om socialförsäkringarna och LSS. Till mitt ansvarsområde hör också ett ganska stort antal mindre myndigheter av skilda slag – Finansinspektionen, Allmänna reklamationsnämnden, Konsumentverket, Kammarkollegiet, Diskrimineringsombudsmannen, Statistiska centralbyrån med flera, liksom frågor om offentlig upphandling.

Den största ärendegruppen gäller Kriminalvården. Det är fortfarande det tredje största klagomålsområdet hos JO, efter socialtjänsten och polisen. Vi får in ungefär 900 ärenden på det området. Här finns det ingen ordinarie tillsynsmyndighet externt, men Kriminalvården har under det här året kommit i gång med inspektioner inom ramen för sin interna tillsynsenhet. De anmälningar som JO får handlar bland annat om miljön på anstalterna och de intagnas möjligheter till kontakt med omvärlden liksom, inte minst, olika brister i bemötande. Det kan gälla alltifrån mer subtila kränkningar till allvarigare övergrepp, tvångsåtgärder och frihetsinskränkningar som inte har stöd i lag.

Här vill jag mer allmänt understryka hur viktigt det är i en rättsstat att grundläggande principer och rättigheter upprätthålls också i förhållande till människor som har frihetsberövats på grund av brott. Det kan vara mycket allvarliga brott som det är frågan om. Det är inte acceptabelt att intagna i kriminalvården blir föremål för olagliga eller oproportionerliga frihetsinskränkningar, tvångsåtgärder eller andra rättighetsbegränsningar eller utsätts för kränkningar av olika slag.

En av de åtgärder som en intagen i kriminalvården kan bli föremål för är så kallad avskildhetsplacering, alltså isolering. Vistelse i avskildhet från andra människor är något som vi vet att man tar skada av. Det rör sig om en mycket ingripande åtgärd som ytterst kan utgöra en kränkning av grundläggande mänskliga rättigheter. I fängelselagen är huvudregeln att de intagna ska vistas i gemenskap, och det är viktigt att undantagen är tydligt reglerade och att det också i efterhand går att följa om de inskränkningar och undantag som har gjorts har lagstöd och är motiverade.

Detta är ett område där Sverige har fått internationell kritik, och JO har också tidigare uppmärksammat detta. Vi har för närvarande flera pågående ärenden. Jag kommer alltså att få anledning att återkomma till det här området. Men i ämbetsberättelsen finns det ett initiativärende som inleddes av min företrädare, Elisabet Fura, efter en inspektion av Anstalten Skänninge. Här handlade det om avskildhetsbeslut, och det visade sig att det fanns en hel del brister. Bland annat hade vissa avskildhetsplaceringar pågått längre tid än den tillämpliga bestämmelsen medgav. I andra fall hade man lagt fel bestämmelse till grund för beslutet. Motiveringarna var i många fall bristfälliga. Då blev det svårt att utläsa varför den intagne hade placerats i avskildhet och kontrollera om det hade funnits tillräckliga skäl för detta beslut. Kriminalvården har

uppgett att avskildhetsåtgärder är ett prioriterat område, och man har vidtagit flera åtgärder för att höja kvaliteten och göra besluten mer enhetliga.

Ett annat område där det är viktigt att åtgärderna inte blir mer ingripande än nödvändigt gäller säkerhetsarrangemangen i samband med att antagna vistas utanför anstalten, till exempel för att besöka en vårdinrättning. Kriminalvården måste naturligtvis ha en tillfredsställande säkerhetsnivå för att förhindra fritagningar och rymningar, men det måste också göras en avvägning i det enskilda fallet, så att man hamnar på rätt nivå.

Ett ärende som har tagits in i ämbetsberättelsen gäller bland annat en intagen som hade påbörjat förlossningsarbete och skulle transporteras till sjukhus för att föda. Hon försågs med midje- och handfängsel under transporten, och flera kriminalvårdare var också närvarande under förlossningen. Jag var mycket kritisk till de bristfälliga individuella proportionalitetsbedömningarna i det här fallet, och jag kommer att följa upp Kriminalvårdens arbete med bättre anpassade och mer individuella riskbedömningar i sådana här situationer.

Socialförsäkringsområdet låg under mitt ansvar större delen av verksamhetsåret. Det är ett område där antalet anmälningar ökade kraftigt, faktiskt med 75 procent under verksamhetsåret. Här gäller klagomålen ganska ofta utgången i sak. Man är missnöjd med det beslut som Försäkringskassan har meddelat, och detta brukar JO inte gå in på. Men många klagar också på långa handläggningstider.

I ämbetsberättelsen finns ett beslut som gällde handläggningstiderna för omprövning av Försäkringskassans beslut. De ökade kraftigt under det här verksamhetsåret och blev till slut 20–25 veckor, alltså ett halvår för att få en omprövning av det beslut Försäkringskassan meddelat, i stället för de sex veckor som myndigheten i sina allmänna råd hade satt upp som rimlig tid.

Sådana långa handläggningstider för omprövning i en verksamhet som många enskilda är beroende av för sin försörjning blir ett allvarligt rättssäkerhetsproblem, bland annat för att den enskilde under tiden inte kan utnyttja sin rätt att gå vidare till domstol och få till stånd en domstolsprövning. Försäkringskassan var förstås medveten om problemet och hade vidtagit åtgärder för att komma till rätta med det, men fick ändå allvarlig kritik för att ha brustit i sitt ansvar att se till att omprövningsbeslut kunde fattas inom rimlig tid. Detta är ett exempel där ett åttiotal andra ärenden med samma klagomål skrevs av med hänvisning till det här ärendet.

Sedan kan jag tillägga att handläggningstiderna förkortades avsevärt framåt sommaren 2017, men tyvärr har jag nu hört att JO åter får anmälningar med uppgifter om handläggningstider på 20–25 veckor. Försäkringskassan har alltså fortsatta problem på det här området.

När man talar om den enskildes rätt att få sin sak prövas kan jag också nämna ett ärende som gällde lagen om stöd och service till vissa funktionshindrade. Det var ett klagomål mot en kommunal nämnd som lade ned utredningen i en ansökan om insatser enligt LSS, i stället för att pröva den i sak. Nämnden tyckte att det saknades underlag som styrkte att den sökande

tillhörde den personkrets som kan ha rätt till sådana insatser, men man tog alltså inte in ytterligare underlag och man avslog inte heller ansökningen utan lade ned utredningen. I det här beslutet redovisar jag en del förutsättningar för att en myndighet ska kunna avvisa eller avskryva ett ärende i stället för att pröva det. Den kommunala nämnden får i det här beslutet kritik för sin bristfälliga hantering av ansökningen.

Alla ombudsmän handlägger ärenden om offentlighet och sekretess. Från mitt ansvarsområde kan jag nämna ett beslut som visar på vikten av att myndigheternas handlingar diarieförs och hålls tillgängliga på det sätt som är föreskrivet för att rätten att ta del av allmänna handlingar, som ju är skyddad i grundlagen, inte ska bli en ren illusion. Det här ärendet gällde Sjöfartsverkets och Näringsdepartementets e-postkorrespondens i samband med en uppmärksamman upphandling av räddningshelikoptrar. Företrädare för myndigheterna hade i viss utsträckning använt sina privata e-postadresser och hade inte diariefört eller lämnat ut meddelandena vid förfrågan. Anmälaren till JO hade i ett svar från Sjöfartsverket fått förklaringen att myndigheten hade befunnit sig i ett exceptionellt läge där offentlighetsprincipen var direkt kontraproduktiv.

Det är förstås mycket allvarligt om viktig myndighetskorrespondens på det här sättet hanteras vid sidan av systemet och därmed inte blir tillgänglig för medborgarna. Läger man därtill uttalanden som kan ge misstanke om att myndigheterna avsiktligt har försökt komma undan offentlighetsprincipen blir det naturligtvis risk för betydande förtroendeskada. Detta var ett ärende som ledde till allvarlig kritik.

Med detta tänkte jag lämna mitt eget primära tillsynsområde och avslutningsvis säga några ord om Opcatverksamheten. JO har sedan 2011 haft uppdraget som nationellt besöksorgan i enlighet med tilläggsprotokollet Opcat, som här till FN-konventionen mot tortyr och annan grym, omänsklig eller förnedrande behandling. Den särskilda Opcatenheten bistår ombudsmännen med att bland annat genomföra inspektioner vid olika institutioner och anstalter där människor hålls frihetsberövade. Det är chefsJO som ansvarar för Opcatenheten, men verksamheten berör i praktiken tre av ombudsmännens tillsynsområden.

Under det senaste verksamhetsområdet genomförde enheten 26 inspektioner. 16 av dem var oanmälda, till skillnad från hur JO:s vanliga inspektioner brukar vara. Man besökte häkten, polisarrester, Migrationsverkets förvar, psykiatriska kliniker och hem för missbrukare som var föremål för tvångsvård. Under 2016 hade denna verksamhet som särskilt tema att titta på informationen till de intagna om deras rättigheter. Under 2017 har temat varit myndigheternas tillsyn över de intagna för att skydda deras hälsa och liv.

Inspektionerna är ett viktigt komplement till tillsynsavdelningarnas arbete och har lett till ett flertal JO-uttalanden och initiativärenden på olika områden. Opcatenheten deltar också i internationella nätverk för nationella besöksorgan. Man deltar aktivt och utbyter erfarenheter med dem.

Med detta tänkte jag avsluta min presentation. Jag tackar för uppmärksamheten.

Ordföranden: Tack så hemskt mycket! Jag är säker på att ledamöterna har många frågor, men dem tar vi inte nu utan senare. Nu lämnar jag i stället ordet till justitieombudsman Lars Lindström.

Lars Lindström, JO: Jag har flera gånger här i utskottet berättat att mitt tillsynsområde är splittrat på så sätt att det finns många myndigheter att granska, och ingen av dessa myndigheter är riktigt stora när det gäller att generera klagomål till JO. Men i gengäld är de alltså många, och de sköter sig mer eller mindre bra. Ibland är det något område som sticker ut.

När jag började 2011 var det förvaltningsdomstolarna som stack ut och hade väldiga besvär. I fjol pekade jag på Lantmäteriet, som då drogs med svårigheter att rekrytera personal, vilket ledde till väldigt långa handläggningstider.

I år har dock Kronofogdemyndigheten dykt upp som nästa problembarn. Under tiden den 1 januari–30 november 2016 kom det in 154 klagomål mot myndigheten, och under motsvarande tid i år är det 258 klagomål som har kommit in, och det är en ökning med nästan 70 procent, vilket är påfallande.

Det man klagat på är framför allt det som hos myndigheten kallas för medelshanteringen, alltså den del av verksamheten som tar hand om de pengar som kommer in från de skuldsatta, gäldenärerna, och som Kronofogden sedan ska vidarebefordra till fordringsägarna. Detta är själva kärnan i verksamheten, kan man säga. Det är ca 26 tjänstemän som jobbar med detta, och de är fördelade på två grupper, en i Sundsvall och en i Karlstad.

Det har kommit klagomål på detta till mig ända sedan jag började som JO. I början var det spridda skurar – ett och annat ärende där man kunde tycka att det var konstigt att det blivit fel på en sådan viktig sak – men det var inte uppseendeväckande många fall. I mina första ärenden fick jag också svar från myndigheten som inte alls verkade så oroande.

Men med tiden blev felen, och därmed myndighetens svar till JO, fler och fler. Myndigheten tog på sig att det hade blivit fel och sa att det pågick arbete med att förbättra hanteringen. Detta trodde jag förstås på, men klagomålen har inte minskat utan ökat mycket, särskilt under den allra sista tiden.

Det man klagat på är alltså bokföringen och redovisningen av de pengar som de skuldsatta, gäldenärerna, betalar in till Kronofogdemyndigheten, pengar som sedan ska redovisas till fordringsägarna. Det har i många fall tagit orimligt lång tid för myndigheten att bokföra att en gäldenär har betalat sin skuld till Kronofogdemyndigheten. Det kan leda till att myndigheten gör utmätning i gäldenärens lön eller i hans pension trots att han eller hon, långt innan, frivilligt har betalat sin skuld till myndigheten i god ordning. Detta är, måste man säga, ett elände för dem som drabbas. Det är ju oftast inga lyxirare det är frågan om, utan det är människor som är i behov av varenda slant de kan tjäna ihop. Det är många som har drabbats av detta.

Felen beror, såvitt jag förstår, på en delvis maskinell hantering hos myndigheten som inte har fungerat. Vid sidan av detta har det också kommit ganska uppseendeväckande klagomål på den manuella hanteringen, den så kallade mänskliga faktorn. Ett sådant ärende finns redovisat i årets ämbetsberättelse.

En person hade i domstol dömts för att han begått ett brott mot en annan. Gärningsmannen dömdes att betala skadestånd till brottsoffret. Brottsoffret vände sig till Kronofogden för att få hjälp med att driva in sin fordran på gärningsmannen. Det började bra. Gärningsmannen betalade in pengarna till Kronofogden efter att han blivit krävd på pengarna. Vad Kronofogden då skulle göra med pengarna var att betala dem vidare till brottsoffret. Det kan verka som en enkel uppgift som ligger i linje med Kronofogdemyndighetens uppdrag, men Kronofogden misslyckades med detta. I stället för att betala pengarna till brottsoffret som man skulle, skickade Kronofogden tillbaka pengarna till gärningsmannen, som alltså strax innan hade betalat in pengarna till Kronofogden. Gärningsmannen blev uppenbarligen nöjd med att få tillbaka de pengar som han nyss hade betalat in och hörde inte av sig till Kronofogden. Men brottsoffret satt hemma och väntade på sina pengar och tyckte till slut att det tog för lång tid, så han ringde till Kronofogden och frågade vart hans pengar tagit vägen.

Då upptäckte Kronofogden sitt misstag och satte sig ned för att skriva ett kravbrev till gärningsmannen för att kräva honom på de pengar som han av misstag hade fått tillbaka. Det kan också tyckas vara en enkel uppgift, men även denna uppgift misslyckades Kronofogden med.

Man lyckades tota ihop ett kravbrev, men precis som när det gällde pengarna skickade man även kravbrevet till fel person. Det var ju gärningsmannen som skulle krävas på pengar, men det var brottsoffret som i stället fick kravbrevet, där det stod att han genast skulle betala in pengar till Kronofogdemyndigheten. Då – det får man förstå – rann sinnet på brottsoffret, och han anmälde saken till JO.

Nu har denna bedrövliga historia slutat med att brottsoffret har fått sina pengar, men alldeles för sent. Denna hantering har närmast varit farsartad, och det är klart att Kronofogden fick kritik för detta.

Det är också klart att man frågar sig: Vad är det som har hänt? Varför har en så central del av verksamheten funkat undermåligt? Som jag har fattat saken blev det fel redan 2006, när Kronofogden blev en egen myndighet. Den nya myndigheten fick, som det förefaller, inte tillräcklig kompetens inom ekonomi- och redovisningsområdena.

En annan orsak till problemen är, som så ofta, brister när det gäller it-stödet. Ända sedan 2011 har Kronofogden arbetat med att byta ut sitt it-stöd. Att det har rasat in klagomål till JO på senare tid har också sin förklaring i att myndigheten under förra året, i hopp om att it-stödet skulle börja funka, minskade personalstyrkan inom medelshanteringen ganska rejält. Det visade sig snart att detta var förhastat, och myndigheten fick lov att snabbt ordna fram 30 extra medarbetare för att sköta medelshanteringen.

Här har vi alltså en situation där en av landets största och viktigaste myndigheter har låtit en vital del av sin verksamhet fungera under all kritik under en lång tid. Detta tycker jag stämmer illa med regeringens instruktion för Kronofogden, där det står att Kronofogden ska bidra till ett väl fungerande samhälle och utföra sina uppgifter på ett sätt som är rättssäkert, kostnadseffektivt och enkelt för såväl myndigheten som allmänheten.

I ett beslut för bara några veckor sedan konstaterade jag att det har varit Kronofogdemyndighetens högsta ledning som har burit ansvaret för att medelshanteringen inte har fungerat. Myndigheten får allvarlig kritik. Nu pågår arbete för att reda upp hanteringen, och jag tror faktiskt att myndigheten tar problemen på stort allvar denna gång.

Detta som jag nu har berättat om Kronofogden återspeglas inte så mycket i ämbetsberättelsen, utan det senaste beslutet kommer i stället i nästa års ämbetsberättelse. I årets ämbetsberättelse finns det beslut jag nämnde om pengarna som skickades fel. Det finns också två beslut som rör skuldsanering, där det verkar som att handläggningstiderna har blivit orimligt långa.

Och så finns det ett beslut som gäller en tragisk historia där Kronofogdemyndigheten skulle sälja en lägenhet exekutivt och skulle ha visning. En av spekulanterna som var med på visningen reagerade på att lägenhetsägaren under visningen satt i lägenheten enbart iförd en vuxenblöja. Spekulanten anmälde Kronofogdemyndigheten till JO. I mitt beslut gav jag myndigheten kritik; jag menar att myndigheten inte skulle ha visat lägenheten under sådana hemska förhållanden.

Detta med Kronofogden har tagit en stor del av avdelningens tid i anspråk under våren och hösten, men vi har ju annat att syssla med också. Domstolarna är en stor del av vårt arbete. När jag började 2011 dignade, som jag var inne på alldeles nyss, förvaltningsdomstolarna under trycket av en omorganisation som olyckligt sammanföll med en väldigt stor tillströmning av socialförsäkringsmål. Men sedan dess har det ordnat till sig bra för förvaltningsdomstolarna, och man kan sammanfatta saken så att det mesta fungerar ganska bra i Sveriges domstolar.

Migrationsmålen kan möjligen bli nästa problem för organisationen. Alla vet att det kom väldigt många asylsökande till landet 2015, att det ledde till många ärenden hos Migrationsverket och att det självklart också har lett till överklaganden av Migrationsverkets beslut och till mål i våra fyra migrationsdomstolar: Göteborg, Luleå, Malmö och Stockholm.

Inom domstolarna verkar man ha förberett sig noga för denna väntade anstormning av överklaganden i migrationsmål. Man har fått ökade anslag som har gett möjlighet till mer personal. Man har fått nya regler som gör att det på ett enklare sätt än tidigare har gått att flytta mål mellan domstolarna. Man har i migrationsdomstolarna kunnat få hjälp av personal från tingsrätterna, som ligger bättre till resultatmässigt. Allt detta har lett till att det långt ifrån verkar råda något katastrofläge i migrationsdomstolarna, trots en rejäl ökning av de inkommande målen.

I årets ämbetsberättelse finns det sex beslut som gäller just domstolarna. Jag ska inte ta upp tiden med att redovisa dem här, men som utskottets ledamöter kanske har sett står det också i ämbetsberättelsen att jag har inlett en förundersökning om misstänkt tjänstefel. Det gäller ett mål i Migrationsdomstolen i Stockholm. Migrationsverket hade avslagit två personers ansökningar om att få stanna kvar i Sverige, och fallet kom upp i Migrationsdomstolen i Stockholm som ett överklagande av Migrationsverkets avslag.

I domstolen blev det så att nämndemännen kom fram till att de skulle ändra avslaget och bevilja de två personerna uppehållstillstånd i landet. Som utskottets ledamöter vet gäller nu en tillfällig lag om detta, som innebär strängare regler. Den tillfälliga lagen föreskriver att det just i detta fall går att bevilja uppehållstillstånd, men det går inte att bevilja permanent uppehållstillstånd; det ska tidsbegränsas till 13 månader. Nämndemännen i domstolen tyckte inte att den tidsbegränsning som föreskrivs i lagen var bra, utan de bestämde ändå att bevilja permanenta uppehållstillstånd som en fingervisning till lagstiftaren, står det i domen.

Juristdomaren skrev sig skiljaktig, och han skrädde inte orden. Han skrev att nämndemännens permanenta uppehållstillstånd strider mot Sveriges lag och även utgör ett tydligt avsteg från domareden. Detta läste jag i tidningen, och jag kom fram till att det fanns anledning att reagera. Domstolarna måste ju göra som det står i lagen.

Jag kom också fram till att detta var så allvarligt att det kunde vara brottsligt av nämndemännen att göra på detta sätt, och jag inledde en förundersökning. Det hölls polisförhör med de tre nämndemännen och med domstolens protokollförare, men sedan visade det sig, lite otippat, att det finns en oklarhet i lagen, en övergångsbestämmelse till den tillfälliga lagen. Den bestämmelsen kunde tolkas som att det fanns en möjlighet att ändå bevilja permanent uppehållstillstånd, som nämndemännen gjorde.

Kanske handlade detta om ett misstag från lagstiftarens sida när lagtexten formulerades, men jag bestämde mig ändå för att lägga ned förundersökningen. Om man ska åtala någon för brott måste det vara vattentätt, och det tyckte jag inte att detta fall var, med tanke på denna bestämmelse. Jag har skickat beslutet till Justitiedepartementet. Om det har blivit ett misstag i lagtexten bör det förstås rättas till.

Så långt domstolarna. Sedan tänkte jag bara kort nämna något om plan- och byggnadsväsendet. Bland de kommunala myndigheter som jag har tillsyn över är det byggnadsnämnderna som ger upphov till flest ärenden. En sak som många är missnöjda med är att det tar för lång tid, som vid så många andra myndigheter.

Sedan maj 2011 gäller att byggnadsnämnden som huvudregel har tio veckor på sig att fatta beslut om bygglov. Min uppfattning är att detta funkar ganska bra. Nämnderna gör i allt väsentligt sitt bästa för att hålla tiden – i bygglovsärendena. När jag var här 2015 påpekade jag att tidsfristen inte är någon mirakelmedicin. De ärenden som inte gäller bygglov, där alltså inga

tidsfrister finns enligt lagen, riskerar att bli nedprioriterade och tar ibland lång tid att handlägga.

Vi har vid inspektioner sett att den risken är en realitet i de tillsynsärenden som nämnderna hanterar. Det handlar ofta om att en fastighetsägare anmäler till nämnden att något felaktigt har skett hos grannen, till exempel ett svartbygge eller något annat felaktigt i bygghänseende. Dessa ärenden ska nämnden förstås också sköta, men till skillnad från i bygglovsärenden finns inga tidsfrister fastlagda i lagen.

Mina medarbetare gjorde i februari förra året en inspektion av byggnadsnämnden i Kungsbacka. Då upptäckte man ett plåtskåp där nämnden hade lagt in sådana här anmälningar. Det var 290 anmälningar som låg där, och många av dem var väldigt gamla. En hade kommit in till nämnden 2003 och hade alltså legat där i 13 år utan att någon hade gjort något åt den.

Detta är ett skräckexempel, men även vid andra byggnadsnämnder kan man se att tillsynsärendena hamnar i ett bakvatten. Vår plan är nu att specialgranska byggnadsnämndernas hantering av just dessa tillsynsärenden. Vi planerar att nästa år göra inspektionsbesök hos ett antal nämnder för att se hur de hanterar tillsynsärenden, och vi hoppas förstås slippa se några plåtskåp som liknar det vi hittade i Kungsbacka.

Fru ordförande, jag stannar där; detta var min redovisning.

Ordföranden: Man tänker: Orkar vi mer? Men det gör vi naturligtvis. Det är många olika och väldigt viktiga ärenden, och det är väldigt intressant. Vi ska också be Cecilia Renfors göra sin redovisning innan vi får möjlighet att kasta oss över er med frågor.

Cecilia Renfors, JO: Mitt ansvarsområde är framför allt polis- och åklagarärenden och utlänningsärenden, men också vissa frågor som rör Regeringskansliet och kommunal verksamhet. Sedan har jag liksom Lars en hel rad övriga ansvarsområden, som inte genererar särskilt många ärenden. Som Elisabeth sa hade jag fram till den 1 april 2017 arbetsmarknadsärenden, men det har jag inte längre.

Trots att mitt ansvarsområde har minskat något var antalet ärenden under verksamhetsåret större än någonsin tidigare. Under verksamhetsåret kom det in 2 626 klagomålsärenden till min avdelning. Jag avslutade ungefär 2 570, vilket innebär att vi på avdelningen ändå lyckades hålla jämna steg med ärendeinflödet. Detta är självklart tack vare de duktiga medarbetare jag har hos mig.

Normalt riktas det största antalet klagomål mot polisen, men det här verksamhetsåret var de klagomålen något färre än tidigare; det blev 901 ärenden. Den största ärendegruppen detta verksamhetsår var klagomålen mot Migrationsverket, som var avsevärt fler än tidigare: 918, vilket är en ökning med drygt 350 ärenden sedan förra året. På det området är det framför allt klagomål på långa handläggningstider som ligger bakom ökningen – jag ska återkomma till de frågorna.

Jag tänkte uppehålla mig vid tre frågor. Jag ska nämna några beslut i polisärenden, bland annat sådana som rör LOB-ingripanden, det vill säga omhändertagande av människor på grund av att de är väldigt berusade. Och så ska jag förstås säga något om just migrations- och utlänningsärendena och, om tid finns, nämna ett par beslut på det kommunala området.

Tillsynen av polisens användning av tvångsåtgärder mot enskilda är en av de viktigaste uppgifterna för mig som JO med ansvar för tillsynen över polisen. Det innebär att man bidrar till att användningen av tvångsmedel går rätt till och att man bidrar till utvecklingen av praxis. Detta är förstås ett område där klagomål är väldigt vanligt förekommande.

En utgångspunkt vid min granskning av sådana ärenden är att de bedömningar som polisen måste göra är väldigt svåra. En viss hjälp, både vid polisens och vid min bedömning av om ett tvångsingripande är möjligt, är fyra vägledande principer.

Den första, och kanske viktigaste, är legalitetsprincipen. Ingripanden med tvång eller våld ska ha stöd i lag eller annan författning; det är oerhört viktigt.

En annan viktig princip är proportionalitetsprincipen, som innebär att man ska bedöma om ett ingripande, till exempel när det gäller dess art och varaktighet, står i rimlig proportion till det mål man vill uppnå med ingripandet.

En kanske lite mindre känd princip är ändamålsprincipen: Ett tvångsmedel eller ett ingripande får bara användas för det syfte som anges för just det tvångsmedlet.

Den fjärde princip man brukar tala om är behovsprincipen, som lite går in i de övriga principerna: Det ska finnas ett påtagligt behov av det tvångsmedel man bestämmer sig för att använda. Man ska också bedöma om det mål man är ute efter kan uppnås på ett mindre ingripande sätt.

I årets ämbetsberättelse finns ett antal beslut som rör dessa frågor och principer. Två av dem behandlar frågan om det fanns tillräcklig grund för att omhändertaga personer på grund av berusning. Normalt är det svårt för JO att göra en bedömning av om ett sådant ingripande var korrekt eller inte, men i de två fall som jag tänkte säga lite om var det möjligt att göra en bedömning i efterhand. Det ledde till att Polismyndigheten i båda fallen fick kritik.

Det första beslutet handlade om ett ingripande utanför en mc-klubb. Man kontrollerade bilar utanför klubben, och två män kom ut från ett intilliggande hus och uttryckte sitt missnöje med att polisen var på platsen. De blev då omhändertagna av polisen med motiveringen att de på grund av alkoholpåverkan utgjorde en fara för sig själva och andra. På platsen fanns även andra personer som kom från samma hus och som spelade in händelsen och skickade inspelningen till JO.

Jag och mina medarbetare kunde ta del av inspelningen och konstatera att de två männen inte var så berusade att det fanns grund för ett omhändertagande. De uppträdde förvisso väldigt aggressivt, men enbart det förhållandet är inte tillräckligt för ett omhändertagande enligt LOB-lagen, som

den kallas. Jag hade anledning att framhålla att poliser inte ska låta sig påverkas av irritation och ilska inför sina beslut om att använda tvångsmedel.

Det andra beslutet rörde ett ingripande mot en kvinna som var inblandad i ett bråk med ordningsvakter utanför en restaurang. Polisen beslutade att hon skulle avlägsnas från platsen enligt en bestämmelse i polislagen och köras hem. Så långt var polisens agerande korrekt. Men under bilfärden mot hemmet var hon upprörd och argumenterade med poliserna om att ingripandet och behandlingen var felaktiga. Då gjorde polisen bedömningen att det var bättre om hon var i arresten än hemma, där hennes två barn och hennes sambo fanns. Man vände bilen och körde henne till polishuset och arresten för att göra ett LOB-omhändertagande. I utredningen talade poliserna om sina känslor av obehag inför att köra henne hem och menade att det var bättre att hon var i arresten än hemma.

Det fanns återigen anledning för mig att göra vissa påpekanden, nämligen att det inte är tillåtet att grunda ett beslut om omhändertagande på en personlig uppfattning om vad som är lämpligt och inte lämpligt. Utredningen visade att kvinnan, även om hon var agiterad i bilen, inte var så berusad att hon inte kunde ta hand om sig själv. Det fanns heller inget underlag för att bedöma att det fanns någon konkret risk för att hon skulle utgöra en fara för någon annan, nämligen dem som fanns i hennes hem. Polisen fick alltså kritik för sitt agerande och för att möjligen ha grundat sina beslut på andra ändamål än dem som anges i LOB-lagen.

En annan viktig fråga när det gäller tvångsingripanden är hur personer som sätts i polisarrest på grund av berusning eller av något annat skäl behandlas där. Denna fråga bevakas i stor utsträckning genom de inspektioner som Opcatenheten utför. Enhetens regelbundna inspektioner visar att polisens arrester har brister i flera avseenden, bland annat när det gäller arrestvaktens utbildning och kompetens. Det har visat sig att det finns en utbredd brist på enhetliga, skriftliga rutiner. Det finns också brister när det gäller tillgång till hälso- och sjukvård för dem som sätts i arrest.

Jag får också till tillsynsavdelningen en hel del anmälningar som rör frågor om behandling i arrester. Jag har inte sällan anledning att utreda dem vidare, och de leder inte sällan till kritik.

Under våren besökte jag tillsammans med handläggare, både från min egen enhet och från Opcatenheten, Polismyndighetens Utvecklingscentrum öst, som har ansvar för frågor som rör arrestverksamheten. Det var ett väldigt givande möte, där de berättade om det utvecklingsarbete som pågår. För mig är det väldigt positivt att det pågår ett arbete med att ta fram nationella riktlinjer för utbildning av arrestvakter. Man jobbar också med en handbok för arrestverksamheten.

Men jag ser, både genom Opcatinspektionerna och i anmälningsverksamheten, att det återstår mycket att göra för att verksamheten vid landets arrester som helhet ska uppnå de krav som ställs i lagstiftningen och även i myndighetens egna föreskrifter. Ett par beslut i årets ämbetsberättelse exemplifierar detta och visar också att det på sina håll finns en oroväckande

brist på förståelse för de svårigheter som är förenade med ett frihetsberövande och den utsatthet för den enskilde som ett frihetsberövande i en arrestcell medför.

I det ena fallet hade en kvinna omhändertagits för berusning. Det var natt, och hon bad att få använda toaletten men hänvisades till ett hål i golvet. Skälet var att man inte tog ut någon ur cellen nattetid. Av säkerhetsskäl tilläts hon inte heller att ha något annat än underkläder på sig, vilket jag i och för sig inte har någon invändning mot; det fanns skäl för detta. Men hon erbjöds inte någon filt eller något liknande trots att hon uppgav att hon frös.

Det andra beslut jag tänkte nämna som rör dessa frågor gäller en man som var gripen misstänkt för brott och satt i arresten. Även han fick bara ha underkläder på sig av säkerhetsskäl, bara kalsonger. Han uppgav också att han frös men erbjöds inte någon filt. Man angav som skäl att filtarna var avsedda för dem som var anhållna, och denna man var än så länge endast gripen. Dessutom tog man honom till ett förhörssrum och höll ett förhör med honom om brottsmisstankarna när han endast var iklädd kalsonger. Detta menar jag innebär en stor brist på respekt för hans person och hans integritet. Polismyndigheten fick kritik i båda dessa fall.

Frågor om arrester och behandling av personer som omhändertagits för berusning är fortsatt aktuella i tillsynsverksamheten. Jag har fattat ytterligare beslut efter dem som omfattas av årets ämbetsberättelse och har flera ärenden där det är aktuellt att fatta beslut, bland annat några väldigt allvarliga fall där de som omhändertagits har avlidit i arresten. Detta belyser verkligen kraftigt behovet av välutbildad personal i arresten och tillgång till hälso- och sjukvårdspersonal.

Jag ska nämna ett av dessa beslut som jag fattade under hösten 2017 och överlämnade till Justitiedepartementet på grund av att jag ville framhålla för departementet att det är angeläget att LOB-lagen nu ses över. Det är min mening att de som omhändertas för berusning bör komma under medicinsk övervakning och att polisarrester inte är rätt plats för den gruppen.

Därmed lämnar jag polistillsynen och går över till utlänningsrätten. När det gäller Migrationsverket är det särskilt två eller tre frågor jag vill uppmärksamma. En är de långa handläggningstiderna och brister i service och tillgänglighet, som ju har varit en aktuell fråga för mig att bevaka sedan 2014. Den andra frågan rör hanteringen av åldersbedömning av unga asylsökande, och jag tänkte också säga något om frågan om verkställighet av beslut om utvisning och avvisning.

Ett stort antal anmälningar om handläggningstider fortsätter att komma in till JO. I ett beslut i juni 2016 kom jag fram till att orsakerna till att situationen inte var godtagbar låg utanför Migrationsverkets kontroll och att Migrationsverket inte skulle kritiseras. Jag lämnade över det beslutet till Justitiedepartementet. Men jag fortsätter självklart att följa frågan. Jag får in många anmälningar, men det är inte verksamt att utreda dem individuellt. Jag följer frågorna på ett annat sätt.

Jag hade så sent som i november ett möte med Migrationsverkets ledning. Där fick jag upplysningar om att man bedömer att handläggningstiderna ska vara nere på rimliga och författningsenliga nivåer under 2018. Jag hoppas att det stämmer, och jag kommer att fortsätta att följa frågan.

Vi får också relativt många anmälningar som rör åldersbedömning av unga asylsökande. Även där är det så att det oftast inte finns skäl att utreda de individuella ärendena. Jag har dock tittat på dessa frågor vid två inspektioner. Den ena gjordes vid Region syd, och där visade det sig att det fanns avsevärda brister i handläggningen och att handläggares och beslutsfattarens bedömning av asylsökandes ålder i många fall gav intryck av godtycke. Den andra granskningen gjordes i Region Stockholm och visade glädjande nog inte på sådana brister utan tvärtom på att frågorna såvitt vi kunde bedöma hanterades på ett korrekt sätt.

Sedan i maj 2017 gäller nya regler, men jag ska inte gå in närmare på dem. Vi har också situationen att Rättsmedicinalverket nu gör medicinska åldersutredningar. Detta är delvis en ny situation, och jag fortsätter att följa frågorna. Det finns en hel del rättssäkerhetsaspekter på detta, och det kommer med all säkerhet att bli fler inspektioner i frågan hos Migrationsverket.

Tiden rinner iväg, så jag säger inget om verkställighetsfrågor utan avslutar med att ta upp de två beslut om kommuner som jag nämnde inledningsvis. Alla myndigheter, däribland kommunerna, ska iakttä saktlighet och opartiskhet i sin verksamhet; det är en objektivitetsprincip som framgår av regeringsformen. Den gäller även för kommunala bibliotek, och jag hade i ett par beslut möjlighet att pröva frågan om hur ett folkbibliotek handlägger en lånebegäran.

Bibliotek har ett svårt uppdrag, och det är självklart inte en uppgift för JO att ge närmare anvisningar om exakt hur det uppdraget ska utföras. Men i de två beslut där jag prövade denna fråga tog jag ställning till om de bedömningsgrunder som användes i de aktuella fallen var godtagbara utifrån objektivitetskravet i regeringsformen.

När man gör den bedömningen kommer självklart bestämmelser i bibliotekslagen in. Där sägs att det allmänna biblioteksväsendet ska verka för det demokratiska samhällets utveckling genom att bidra till kunskapsförmedling och åsiktsbildning. Det sägs också att varje kommun ska ha ett folkbibliotek, vars tjänster ska präglas av allsidighet och kvalitet. Vid inköp ska man se till att utbudet inte inskränks utifrån ideologiska, politiska eller religiösa utgångspunkter.

Det är en självklarhet att ett bibliotek inte kan tillhandahålla alla böcker; man måste göra ett urval på vissa grunder. I de två fall som jag prövade var omständigheterna likartade. Det gällde lån av böcker med invandringskritiskt innehåll, och de två biblioteken nekade att köpa in böckerna eller fjärlåna dem. Man hänvisade något förenklat till värderingar i en antagen medieplan och till antagna värdegrunder.

Enligt min mening ger objektivitetsprincipen i regeringsformen och innehållet i bibliotekslagen klart besked om att det inte är möjligt att avstå från ett bokinköp med hänvisning till de åsikter som förs fram i den aktuella boken,

om det inte handlar om brottsliga yttranden. Däremot kan man självklart ta hänsyn till brister i vetenskaplig kvalitet, om det är en sådan bok, eller sakfel och på den grunden avstå från inköp.

Min slutsats blev att biblioteken i dessa fall hade agerat felaktigt när de hänvisade till böckernas värderingar. Även om man på ett folkbibliotek kan reagera mot att förmedla böcker med ett innehåll som uppfattas som kränkande ligger det inte i bibliotekens uppdrag att begränsa utbudet utifrån ideologiska utgångspunkter. Det är enligt min mening inte rimligt att på det sätt som skedde sträcka ut sitt ansvar som bibliotek till vad man anser att människor bör läsa eller ta del av.

Avslutningsvis kan jag säga det som jag tror är självklart i denna krets: Yttrandefrihet innebär en långtgående rätt att föra fram åsikter och påståenden, även om de står i strid med principen om alla människors lika värde och andra grundläggande principer i en demokrati, så länge de inte är brottsliga. Grundtanken i en demokrati är ju att uttalanden av det slaget får bemötas om man är av en annan uppfattning.

Ordföranden: Tack för intressanta föredragningar! Vi går nu över till frågor från ledamöterna. Jag kommer att ge ordet till dem som begär ordet i partiordning. I det fall vi får tid över kommer det naturligtvis att bli en andra frågerunda. Det är bra om frågorna är konkreta och väl riktade så att det finns en möjlighet att svara på dem. Ju kortare vi håller oss, desto fler frågor kommer att kunna besvaras.

Veronica Lindholm (S): Fru ordförande! Först och främst vill jag tacka så mycket för det gedigna jobb som ni inom JO gör varje år. När jag var ny i konstitutionsutskottet och fick överta detta område efter Pia Nilsson sa hon att detta kommer att vara en av de viktigaste skrivelser som jag får i min hand och att det är ett kvitto på vad som funkar och inte funkar i samhället. Så är det verkligen.

Jag har fastnat specifikt för två olika saker. Det handlar först om Arbetsförmedlingen, där man vid tre olika tillfällen har fattat beslut om sanktioner mot en person som inte skulle ha inkommit med aktivitetsrapporter, trots att personen faktiskt har gjort det. Jag funderar lite över hur vanligt detta är. Det är ändå ganska allvarligt. Det gör att förtroendet för våra myndigheter minskar ordentligt, och det är något som vi vill motverka.

Cecilia Renfors, JO: Eftersom detta är mina beslut är det lämpligt att jag svarar på detta. Jag har dock inte kvar ansvarsområdet och har ingen uppfattning om hur det ser ut nu. Men myndigheten hade ögonen på dessa frågor, och det var också något som hade uppmärksammats av andra. Om man får vara positiv och förhoppningsfull får man tro att detta nu är mindre allvarligt. Jag har dock som sagt inte längre någon insikt i vad som kommer in i form av löpande klagomål på detta område, och det har heller inte någon av mina kollegor här.

Lisbeth Sundén Andersson (M): Det vi får från er är årets mest spännande läsning. I dag blir man nästan lite trött när man hör det här, så därför har jag en fråga som egentligen går till er alla.

Jag läser det här och lyssnar till er om till exempel arrester och att man där säger: Nej, vi tar inte ut någon som vill gå på toaletten på natten. Det här är ett eget hittepå. Lars Lindström skriver om att barnets bästa inte är något slags trollformel som gör att man får bryta mot lagen. Det talas även om midjefängsel på en gravid kvinna som är på väg till förlossningen.

Jag har skrivit upp några punkter: brist på utbildning av personal, fel kompetens för arbetsuppgifterna, oerfaren personal, enhetliga föreskrifter verkar saknas, inga rutiner, fritt valt arbete och det sunda förnuftet har farit sin väg.

Ordföranden: Jag tror att det nog var mer en kommentar än en fråga.

Lisbeth Sundén Andersson (M): Vi har ju följt detta under några år. Vad jag egentligen vill veta är: Tycker ni att det har blivit sämre med kunskapen hos alla som arbetar med dessa frågor? Det verkar vara svårare att få personal, och personalen har inte rätt utbildning. Har det blivit en nedgång över tid?

Ordföranden: Tack för förtydligandet!

Elisabeth Rynning, JO: Det skiljer sig naturligtvis åt mellan olika verksamhetsområden. Men jag kan säga att på flera områden ser man att det är svårt att få personal. Personalomsättningen är hög, så utbildningsfrågorna blir väldigt viktiga. Tveklöst är det så att man ibland inte har rätt kompetens. Om jag får tala för mig själv har jag på flera områden påtalat behovet av enhetliga riktlinjer för att man ska ha ett underlag för den utbildning som sedan måste bedrivas på lokal nivå.

Det är en riktig iakttagelse att personalomsättningen är hög och att utbildningen blir viktig och att det blir viktigt att ha tydliga riktlinjer. Ibland saknas också bindande föreskrifter, vilket borde finnas.

Fredrik Eriksson (SD): Kul att ha er här igen! Det har med all önskvärd tydlighet framgått vilket viktigt arbete ni gör för att försöka återställa och upprätthålla allmänhetens förtroende för den offentliga förvaltningen. Jag måste tacka för en otroligt bra redogörelse från er alla. Nästan alla frågor som vi hade tänkt ställa har vi kunnat bocka av för att vi har fått svar på dem.

I vanliga fall brukar vi i Sverigedemokraterna kanske inte fokusera så mycket på de enskilda granskningsärendena utan ställer i stället frågor om den strukturella utvecklingen. Vad gäller det har vi fått väldigt bra redogörelser för hur ärendetillströmningen fortsätter att öka, hur andelen med ärenden som blir fullt utredda och resulterar i någon form av kritik möjligen har sjunkit och också er syn på de egna inspektionerna. När det gäller de egna inspektionerna har Sverigedemokraterna kanske en liten annan uppfattning än majoriteten i övrigt, eftersom vi tycker att ni själva är mest lämpade att hitta den balansen. Vi behöver inte guida där. Vi brukar även avsätta mer pengar i vårt budgetförslag för att ni ska kunna göra detta.

En del av de frågorna kan vi kanske ta vid det slutna tillfället.

Jag tänkte ställa frågor om ett par granskningsärenden. Nu fick Cecilia tillfälle att på ett väldigt bra sätt redogöra för folkbiblioteken. Tyvärr är Stefan

Holgersson inte kvar längre och kan redogöra för sin del. Det är kul för honom men tråkigt för oss.

Jag tänkte i alla fall höra om chefsJO kan redogöra för och klargöra myndighetens syn och om övriga JO har samma bedömning som Stefan gjorde när det gäller granskningsärendet om en rektor på en skola. Denne försökte begränsa elevernas yttrandefrihet genom att förbjuda användningen av den svenska flaggan. Dåvarande JO Stefan Holgersson kom fram till att detta inte var förenligt med regeringsformens regler, och rektorn kunde inte undgå kritik. Är detta en bedömning som även ni hade gjort, och är detta också myndighetens syn i frågan?

Elisabeth Rynning, JO: Mitt svar måste bli att enligt de regler som gäller för oss får jag inte kommentera eller ha synpunkter på andra ombudsmäns beslut. Vi får inte lägga oss i de bedömningar som de andra ombudsmännen gör. Med detta sagt kan jag väl säga att alla vi ombudsmän värnar om yttrandefriheten och är noggranna med att de inskränkningar som görs på detta område är befogade och har stöd i lag.

Niclas Malmberg (MP): Fru ordförande! Jag tackar er justitieombudsmän för både intressant läsning och intressanta föredragningar. Ni gör ett viktigt arbete, men framför allt viktigt och angeläget är det att era iakttagelser sedan används så att man kommer till rätta med strukturella problem.

Jag vill rikta min fråga till Lars Lindström, och frågan rör Kronofogdemyndigheten. Det har uppenbarligen funnits stora strukturella problem där. Lars Lindström går så långt att han ger myndigheten epitetet problembarn och pekar på en ökning av klagomål på nära 70 procent. Vidare pekar han på att klagomålen har ökat på sista tiden. Han avslutar dock hoppfullt och säger att han tror att man nu tar problemen på största allvar.

Kan du, Lars Lindström, berätta mer om vad som gör att detta blir din bedömning? Vad säkerställer att problemen kommer att minska framöver?

Lars Lindström, JO: Denna bedömning grundar jag på det svar som jag har fått från Kronofogden. Som jag nämnde förut var svaren från början kanske inte så detaljerade som man skulle önska. Det var bara fromma förhoppningar om att man skulle kavla upp ärmarna och att det snart kommer att bli bättre.

I den sista omgången, som jag redovisade, har Kronofogdemyndigheten gjort en rejäl genomgång av sin historia och en rejäl analys av hur framtiden kommer att gestalta sig. När jag läser det blir jag helt övertygad om att nu inser Kronofogdemyndigheten att det är allvar och att det inte går att ha sådana bristfälliga förhållanden på myndigheten. Jag är alltså övertygad om att det här kommer att ordna upp sig, men jag kan inte ge en tidsplan.

Mia Sydow Mölleby (V): Fru ordförande! Jag är inne lite på samma tema som Lisbeth Sundén Andersson var. Man kan på flera ställen inom olika områden se något som jag kanske inte skulle kalla enbart kompetensbrist, men det finns en förfärlig brist på empatisk förmåga och känsla för att myndigheterna faktiskt är till för människor.

Man kan se det i hur Kronofogden visar en lägenhet på det sätt som har redogjorts för, hur människor behandlas i arresten och att man på grund av att bygglov ska lämnas inom en viss tid struntar i tillsynen. Känslan för vad man finns till för och respekten för medborgarna fallerar otroligt mycket.

Förmodligen är detta inget nytt, men det känns inte som att det har varit så här kompakt vid era tidigare föredragningar. Ser ni att det här går igenom mer? Blir det hårdare? Har man helt tappat den empatiska förmågan?

Cecilia Renfors, JO: Jag kan säga något på temat om arresterna. Det görs förstås väldigt mycket gott arbete. Hon som skötte den arrest som jag besökte hade ambitionen att det skulle vara Sveriges bästa arrest. Detta finns också.

Problemet just nu beror på att man hyr in personal. Det är inte den egna personalen som jobbar i arresten, utan man hyr in personer från bevakningsföretag. De känner inte riktigt samma ansvar. Felaktigt känner de inte att de har samma ansvar för personerna i arresten, och detta gör också att man inte har samma kontroll över denna personal och kan se till att de har utbildning och kompetens. Detta är ett problem som jag tror att man måste komma till rätta med för att verksamheten i arresterna ska bli bättre.

Ordföranden: Det var inte medvetet, men jag råkade hoppa över Per-Ingvar Johnsson från Centerpartiet. Nu får han ordet.

Per-Ingvar Johnsson (C): Ämbetsberättelsen är på 660 sidor. Det kan verka väldigt mycket, men det finns en mycket bra innehållsförteckning på s. 3–11 som egentligen redogör för varje ärende. Det är viktigt att företrädare för de olika myndigheterna tittar på detta. Det är trots allt ganska lätt att ta del av det här.

JO gör även ett väldigt omfattande arbete som vi som lagstiftare har nytta av vad gäller remisshanteringen. Vi ser JO som en viktig remissinstans vid lagstiftningsarbetet. Det har vi i riksdagen nytta av.

Låt mig gå in på min fråga. Lagen om stöd och service till vissa funktionshindrade, LSS, har fått mycket uppmärksamhet under den senaste tiden. Har detta påverkat antalet klagomål som har kommit in under den senaste tiden? Olika domstolsbeslut har påverkat detta. Har hanteringen hos Försäkringskassan och andra skett på ett sätt som har gjort att folk har reagerat och att JO har fått in klagomål på LSS-beslut?

Elisabeth Rynning, JO: Tyvärr kan jag inte ge något bra svar på det, för jag hade ansvar för LSS-området bara fram till den 1 april. Jag tror att det skulle kunna vara så att människor har kommit med fler klagomål under det senaste halvåret, men jag har tyvärr ingen överblick över det och kan därför inte svara på det.

LSS är ett område med väldigt utsatta grupper, så trots att det är ett litet område är det viktiga ärenden som vi får in. Vi försöker noggrant ta ställning till dem.

Tina Acketoft (L): Tack för redogörelsen! Också jag stämmer in i kören om att detta är årets höjdpunkt för den som sitter i konstitutionsutskottet. Även om

det många gånger är ledsam läsning är detta dock ett bevis på att JO fungerar som det ska.

Jag vill följa upp en sak som jag minns att jag ställde som fråga förra året, och det är något som Lars Lindström också tog upp. Det handlar om problemet med Lantmäteriet och byggnadsnämnderna. Det är inte bara där handläggningstiderna är långa, utan det går som en röd tråd genom många av frågorna. Många av klagomålen handlar om att handläggningstiderna är långa. Min fråga är: Är ärendena mer komplicerade? Eller är det, som mina kollegor tidigare frågade om, kompetensen eller empatin som brister?

Naturligtvis är allting lagstadgat och man måste utgå från det, men samtidigt måste det finnas ett medmänskligt perspektiv när man gör sina avvägningar. Frågan är vad det stora problemet består i. Finns det något som man skulle kunna lösa genom ett svärdshugg?

Jag tyckte att Lars Lindström sa att Lantmäteriet inte är ett problem i årets granskningar. Men enligt min erfarenhet och enligt de klagomål som jag möter bland medborgare har Lantmäteriet i allra högsta grad fortfarande extremt långa handläggningstider. Det kan till och med dröja upp till ett halvår innan man får en utsedd handläggare. Man ska dock inte grunda sin verklighetsuppfattning i det som är egenupplevt. Ni har ju ett bredare helhetsperspektiv. Hur ligger det egentligen till med detta?

Förra året diskuterade vi dessutom JO:s närvaro på sociala medier. Jag undrar hur detta arbete har gått. Vilka regler finns till exempel? Hur arbetar ni med sociala medier?

Lars Lindström, JO: Vad gäller Lantmäteriet är det naturligtvis som du säger att det i många ärenden tar väldigt lång tid. De personalproblem som jag berättade om, till exempel svårigheten att rekrytera lantmätare, är inte avklarade ännu. Jag har ingen statistik, men min känsla är att det inte kommer in fullt lika många klagomål på långsam handläggning när det gäller Lantmäteriet. Jag kan dock inte redovisa det, och dessutom kan jag ha fel. Problemen finns dock kvar.

Du frågar om orsaken till de långa handläggningstiderna. Din fråga andas att du tänker att det var kortare handläggningstider förr, och jag tror faktiskt inte att det var så. I varje fall kan jag inte leda det i bevis. Jag tror att det har funnits problem med långa handläggningstider tidigare också.

Det är möjligt att de långa handläggningstider som jag nämnde angående byggnadsnämndernas hantering av tillsynsärenden är en produkt av de lagreglerade korta handläggningstider som gäller i bygglovsärenden. Det finns kanske inte personal så att man kan vara lika snabb i tillsynsärendena. Är du nöjd med svaret?

Tina Acketoft (L): Ja. Och hur var det med sociala medier?

Elisabeth Rynning, JO: Jag kan göra en komplettering när det gäller långa handläggningstider. Hos Försäkringskassan har man sagt att det har berott på en kraftig ökning av antalet omprövningsärenden i kombination med hög

personalomsättning. De har helt enkelt inte lyckats få personal tillräckligt snabbt.

När det gäller frågan om sociala medier får jag nog säga att JO har gått långsamt fram. Vi har liksom tidigare en Twitterfunktion, där vi mer anger hänvisningar till beslut som har fattats och som finns publicerade på vår hemsida.

När det gäller hemsidan följer vi upp och har ett pågående arbete för att utveckla den. Utifrån de utvärderingar som vi har låtit göra externt håller den en bra standard, och vi får ett bra omdöme om den. Jag tycker dock själv att det finns förbättringspotential och att vi kan göra den mer lättillgänglig.

Andra medier har vi än så länge inte gett oss på. Det finns komplikationer när det gäller att ha ansvar för kommentarsfält och så vidare. Vi har valt att inte gå in på sådant ännu.

Tuve Skånberg (KD): Fru ordförande! Jag vill också instämma i alla tack för det oerhört angelägna arbete som ni gör. Tillsammans är ni medborgarnas sista instans till upprättelse. Det här en del av upprättelsen för dem som har drabbats av myndighetsövergrepp av olika slag. För detta är vi väldigt tacksamma. Ert arbete är en väsentlig del av att upprätthålla rättsstaten och dess principer. Detta är vi i KU tacksamma för. Ni utför det arbete som vi vill se utfört.

Upprättelsen gäller dels på individnivå, dels på strukturell nivå. Jag är glad över individnivån. För den som nu, i direktsänd tv, hör sitt fall nämnas utgör detta den upprättelse som vi från rättsstatens sida kan ge. Detta gäller även andra som befinner sig i samma eller liknande situation.

Men vad händer på den strukturella nivån efter att ni har gjort era anmärkningar och kommit med er kritik? Det var ju några fall som kanske stack ut lite mer. Kan ni säga något om vad resultatet blev av till exempel justitieombudsman Lars Lindströms fall? Vad hände med den tjänsteman som skickade pengarna så alldeles uppåt väggarna? Kan man se någon form av regelefterföljelse vid liknande fall? Kan JO säga något om detta?

ChefsJO Elisabeth Rynning hade ett annat exempel som stack ut, och det gällde kvinnor som skulle genomgå abort respektive föda barn iförda handbojor och midjefängsel. Hur detta kan ske i något som inte är en diktatur är fullkomligt härresande. Det för tankarna till Kina. Kan man tänka sig någon regelefterföljelse omedelbart? Hur kan man i så fall mäta det?

Det fanns flera exempel som justitieombudsman Cecilia Renfors tog upp. Jag tänker framför allt på de oerhört kränkande fallen med människor som förhörs avklädda in på bara kroppen, i extremfallet iförda endast kalsonger. Finns det någon möjlighet att säga att vi har fått ett kvitto på att detta inte kommer att ske i fortsättningen?

Lars Lindström, JO: Tuve tog upp fallet där Kronofogden skickade papper fel. Vad jag kan säga om detta är att vi har en viss möjlighet att ta initiativ till bestraffning av personal genom Statens ansvarsnämnd och i sista hand genom att väcka åtal. I de allra flesta fall får vi dock utgå från att myndigheten själv

tar upp saker med sin personal och ser till att det hela inte inträffar igen. Jag tror att Kronofogdemyndigheten är väldigt noga med sådant.

Elisabeth Rynning, JO: När det gäller säkerhetsåtgärderna kring dessa kvinnor kunde man konstatera att Kriminalvården inte gjorde tillräckligt individuella bedömningar. Detta skulle man ta tag i, och man höll på med ett översynsarbete.

Vad vi kan göra, och ibland också gör, är att begära att få in en rapport. Vi vill att de ska återkomma och tala om vad myndigheten har gjort för att ställa detta till rätta. Ibland ska detta ske vid en viss angiven tid. I just detta fall har jag sagt att jag emotser Kriminalvårdens redovisning av resultatet av översynsarbetet.

Det är ofta svårt att veta vilket genomslag detta får i praktiken, ute i verkliga livet. Där är det svårt för oss på Justitieombudsmannen att göra ordentliga uppföljningar. Vi är otroligt tacksamma och glada om det görs vetenskapliga studier eller projekt där någon ser över vad som har hänt. Det är dock svårt för oss själva att göra uppföljningar på annat sätt än att vi naturligtvis kan gå ut och inspektera igen efter några år på myndigheten i fråga för att se hur det ser ut.

När det gäller just transporter är det något som vi kommer att fokusera på i framtiden också.

Ordföranden: Jag kan här glädja alla med en hemlighet, nämligen att konstitutionsutskottet också tittar på hur JO:s utlåtanden följs upp i myndigheterna. Det är dock ingen hemlighet att vi alla är angelägna om att detta tas på stort allvar. Detta är en viktig fråga att följa upp.

Nu går vi in på en andra frågerunda. Jag tror dock inte att alla partier kommer att hinna ställa en fråga, men ju konkretare var och en är i frågeställningen, desto mer hinner vi.

Veronica Lindholm (S): Fru ordföranden! Jag ska fatta mig kort. Precis som många andra har även jag funderingar om Kriminalvården. Förutom det som har nämnts förekom också en person som hade råkat ut för okulär besiktning efter att denne hade blivit ordinerad medicin. Det finns inte ens någon laglig grund för det här. Nu tror man att det bara sker på ett fåtal ställen, men man misstänker att det kan vara större än så. Kan ni utveckla detta mer?

Någon av er nämnde att det heller inte finns någon specifik tillsynsmyndighet när det gäller Kriminalvården. Är det något som man kan önska fanns eller ser ett behov av?

Elisabeth Rynning, JO: Låt mig börja med den sista frågan. Den har diskuterats, och man har övervägt att ha en särskild tillsynsmyndighet för Kriminalvården. Man har dock stannat vid en annan lösning som innebär att man har en intern tillsynsenhet som inspekterar. Det är denna lösning som finns i dag. Såvitt jag känner till är en utvärdering av denna lösning inte nära förestående, åtminstone inte omedelbart förestående.

Vad gäller okulärbesiktningar var det fråga om personer som hade fått ett läkemedel, tagit en medicin. På läkarens inrådan skulle sedan

kriminalvårdaren kontrollera att de faktiskt hade svält medicinen också. Detta innebar en kroppsbesiktning som inte hade lagligt stöd. Vi hade nog anledning att tro att detta inte var ett enstaka tillfälle utan att detta var något som förekom. Det var därför angeläget att påtala att man inte kan genomföra sådana besiktningar utan att det sker i den ordning som är föreskriven.

Annicka Engblom (M): Vi har under en räcka av år hanterat handläggningen när det gäller barn vid vårdnadstvister. Jag vänder mig främst till Lars Lindström.

Min fråga gäller både handläggningstider och hur man hanterar omedelbarhetsprincipen. Det handlar här om de två fall som tas upp och hade behandlats av tingsrätterna i Eksjö och Malmö.

Barnets bästa ska såklart stå i centrum, men lagen ska för den sakens skull ändå inte kringgås. Just omedelbarhetsprincipen är intressant i dessa båda fall. Man har i princip rundat lagen när det gäller omedelbarhet. I det andra väldigt tragiska fallet med mamman som blev svårt skadad och hade ensam vårdnad gällde det väldigt lång handläggningstid.

Hur upplever justitieombudsman Lars Lindström hanterandet i rättssystemet vid vårdnadstvister vad gäller att ha barnet i centrum och hur man väger detta? Hur tillämpar respektive frångår man omedelbarhetsprincipen?

Lars Lindström, JO: Jag börjar med fallet om Eksjö och omedelbarhetsprincipen. Denna princip är fastlagd i lagen av en anledning, nämligen att lagstiftaren tycker att detta är det absolut bästa sättet att handlägga mål i domstol. Det är på så sätt man får fram underlag för rättens kommande dom. Den enskilda domaren är självklart skyldig att följa detta. Man kan inte komma och säga att man tar hänsyn till barnets bästa och sedan gå förbi alla vanliga rättegångsregler.

Dessutom ska man följa spelreglerna i domstolen. Parterna ska veta vad de har att rätta sig efter. Man kan inte i efterhand ta fram material och sitta och botanisera i domstolens akter utan att parterna har kännedom om detta. Att försöka runda omedelbarhetsprincipen ser jag väldigt allvarligt på.

I det andra fallet tror jag helt enkelt att det gick fel. Det var feltänkt. Man intresserade sig för en fråga som drog ut på tiden, och den frågan hade inte med målet att göra. Fel kan alltid begås, och här verkar det enligt mig ha handlat om ett olycksfall i arbetet, alltså ett tankefel från domstolens sida.

Jag tycker dock inte att man generellt kan säga att vårdnadstvister i domstolarna missköts, utan jag har fokuserat på olycksfall och misstag. Men det har enligt min mening varit lite för många.

Ordföranden: Det finns många fler frågor att ställa, men tyvärr måste jag dra ett streck i talarlistan eftersom vi har en tidsgräns.

Vi är väldigt tacksamma för att Riksdagens ombudsmän har varit här. Det finns mycket kvar att läsa i ämbetsberättelsen, och jag tror att många borde ta del av den. Där finns nämligen viktiga slutsatser och frågor. Vi kommer säkert att följa upp dem senare.

Konstitutionsutskottet granskar regeringen, men vi är väldigt tacksamma för att JO granskar myndigheterna och deras hantering. Det ger oss mycket underlag och kunskap om hur beslut faktiskt fungerar i den så kallade verkligheten. Stort tack för ert arbete!

Till kanslichefen, som inte har sagt något i dag men som känner personalen, vill jag säga: Hälsa gärna till övriga medarbetare på JO att vi förstår att även de bidrar till detta arbete.

Ni alla har en tung arbetsbörda och gör ett fantastiskt arbete. Jag hoppas att ni så småningom också ska få en riktigt god jul. Tack för att ni kom i dag!